Mariola Antczak
Uniwersytet Łódzki
Aleksandra Rybka
SP nr 137
w Łodzi

Wybrane elementy kultury
czytelniczej
polskich dwunastolatków
i brytyjskich jedenastolatków

Analiza porównawcza badań prowadzonych w Łodzi
i nepalskim Katmandu

Kultura czytelnicza to pojęcie na tyle złożone, że trudno je zdefiniować w jednym zdaniu. Dlatego też, podejmowane przez bibliologów próby w tej mierze, trwają do dzisiaj. Definicje mają charakter opisowy i zawierają najczęściej szczegółowy inwentarz elementów wchodzących w jej skład. Wśród nich wymienia się: zainteresowania i zamiłowania czytelnicze; umiejętność, ale też płynność, czytania; wykorzystanie lektury w różnych sferach życia; stosowanie zasad higieny oraz organizacji pracy umysłowej i samokształceniowej; systematyczny kontakt czytelnika z książką; dążenie do posiadania własnego księgozbioru (por. m. in.: Walentynowicz M., 1958; Andrzejewska J., 1972, 1974). Jeszcze w ubiegłym wieku, w latach 70., zajmująca się kulturą czytelniczą Jadwiga Andrzejewska, wyróżniła dwa zasadnicze człony definicji; pierwszy: postawy i wynikające z nich postępowanie; drugi – zasób wiadomości i umiejętności, umożliwiające owocne korzystanie z książek i czasopism, czyli przygotowanie czytelnicze (1974, s. 547). Na początku lat 80., w wyniku dalszych refleksji poczynionych nad definicją interesującego nas terminu, wspomniana autorka rozdzieliła jej pierwszy człon i sformułowała ją następująco:

Kultura czytelnicza w znaczeniu składnika osobowości jednostki, pojmowana jest jako system postaw czytelniczych (zamiłowań, postaw, motywacji, zainteresowań) i wynikających z nich zachowań (aktywności czytelniczej, wyborów i preferencji) oraz kompetencji czytelniczych, umożliwiających czytelnikowi wykorzystanie przekazów piśmienniczych dla rozwoju osobowości, samorealizacji i twórczego funkcjonowania w społeczeństwie (1980, s. 19).

Pod koniec lat 80. Andrzejewska rozpatrywała już kulturę czytelnictwa w dwóch wymiarach: jako zjawisko społeczne (ujęcie socjologiczne) oraz w znaczeniu psychologicznym (jako składnik osobowości) (1988, s. 330). W niniejszym opracowaniu rozumiano kulturę czytelnictwa w tym drugim ujęciu, jako *system dyspozycji motywacyjnych¹ i instrumentalnych² oraz wynikających z nich zachowań czytelniczych, umożliwiających człowiekowi wykorzystanie przekazów piśmienniczych w samorealizacji* (1988, s. 311-314).

Zainteresowanie badaczy, szczególnie bibliologów, ale i socjologów oraz psychologów, kulturą czytelnictwa osób w różnym wieku, zawsze było duże. Do tej pory opublikowano liczne opracowania, o charakterze teoretycznym, ale także takie, w których autorzy prezentowali i omawiali wyniki przeprowadzanych badań. Najczęściej wiek badanych ujmowany był w przedziały wiekowe, rzadziej zdarzało się, aby poddawać sondażom ludzi w konkretnym wieku. Autorki niniejszego opracowania zainteresowały się kulturą czytelnictwa nastolatków, ale zwróciły uwagę konkretnie na młodzież w wieku 11-12 lat. Wybór wiązał się ze specyfiką wieku, w którym znajdują się uczniowie klas piątych w Polsce. Są oni w okresie przejściowym, pomiędzy młodszym wiekiem szkolnym a wiekiem dorastania. To już nie małe dzieci, a jeszcze nie do końca buntownicze nastolatki.

¹ Dyspozycje motywacyjne – przekonanie o wartości uprawiania lektury, potrzeba czytania, zamiłowanie do czytania, zainteresowania czytelnicze, motywy czytania (Andrzejewska J., 1988, s. 311).

² Dyspozycje instrumentalne – wiedza i umiejętności czytelnicze, czyli kompetencje czytelnicze, zwane też przygotowaniem czytelniczym (Andrzejewska J., 1988, s. 314).

Psychologowie twierdzą, że wyraźny kryzys zaufania do rodziców pojawia się około 12 roku życia (por. m.in. Adamski F., 2002; Trem-pała J. (red. nauk.), 2011; Żebrowska M. (red.), 1986). Objawia się on buntem i nieposłuszeństwem wobec opiekunów, którzy dla wielu przestają być autorytetami. W tej sytuacji coraz trudniej kontrolować im swoje pociechy, zmniejsza się też zakres ich pozytywnego na nie oddziaływania. Tę lukę wypełniają rówieśnicy.

Zastanawiano się nad rzeczywistym wpływem rodziców na kulturę czytelniczą dwunastolatków. Czy wciąż ma on ten sam, szeroki zakres? Czy dziecko wciąż dzieli się wrażeniami z przeczytanej książki z mamą lub tatą? Czy lektury, które trafiają w jego ręce pochodzą z księgozbiorów domowych, bibliotek, czy od kolegów i koleżanek? Odpowiedzi na te pytania z pewnością mogłyby pomóc bibliotekarzowi w pracy dydaktycznej z dwunastoletnim czytelnikiem i właściwie dopasować formy i metody do wieku. Dotyczy to również współpracy z rodzicami w zakresie rozwinięcia lub rozbudzenia zainteresowań i zamiłowań czytelniczych ich dzieci. Jeżeli wyniki badań potwierdziłyby wpływ grupy rówieśniczej jako dominującej, być może bibliotekarz powinien ukierunkować swoje działania na pracę w grupach, czy reklamę książki przez kolegów i koleżanki.

Podczas konceptualizacji badań nawiązano przypadkowo kontakt z nauczycielką ze szkoły francuskiej z Nepalu. Zadeklarowała ona możliwość przeprowadzenia takiej samej jak w Polsce ankiety w szkole dla Brytyjczyków mieszkających w Katmandu. Uznano to za ciekawy pomysł. Dziеляca obie grupy badawcze odległość, odmienny system kształcenia, kultura i klimat, mogły być czynnikami wpływającymi na odmienne wyniki badań. Przy ich opracowywaniu, zdawano sobie sprawę, że na tym etapie niemożliwe będzie ustalenie przyczyn zarejestrowanych zjawisk, a jedynie ocena ich skali. Ze względu jednak na oryginalność pomysłu i brak podobnych badań w Polsce, podjęto decyzję o rozszerzeniu projektu.

W artykule omówiono wyniki badań, w których uwzględniono wypowiedzi dzieci będących u progu wejścia w wiek dorostania na temat ich kultury czytelniczej i porównano je do wiedzy na ten temat ich rodziców. Ze względu na ograniczoną objętość wywodu,

omówiono jedynie wybrane elementy kultury czytelniczej jedenasto- i dwunastolatków; dla uzupełnienia całości zdecydowano się umieścić w załącznikach tabele zawierające wyniki zbiorcze, w których można odnaleźć wszystkie zebrane podczas badań dane.

BADANIA NAD KULTURĄ CZYTELNICZĄ MŁODZIEŻY BĘDĄCEJ U PROGU WIEKU DORASTANIA, CZYLI UZASADNIENIE WYBORU GRUPY BADAWCZEJ

Uczniowie w klasach IV – VI mają w Polsce od 10 do 13 lat. Na początku czwartej klasy postrzegani są jeszcze jako dzieci, gdy kończą klasę szóstą, to już nastolatki. Nie zawsze tempo psychofizycznych przemian jest u każdego z nich takie samo. Najważniejszym mechanizmem rozwoju w tym okresie jest usamodzielnianie i uniezależnianie się od otoczenia, i to zarówno w sferze intelektualnej, emocjonalnej, jak i społecznej. W polskiej literaturze naukowej stosunkowo rzadko podejmuje się temat kultury czytelniczej młodszych nastolatków. Niniejszym postanowiono, lukę tę, choć w minimalnym stopniu, wypełnić. Zdecydowanie częściej prowadzi się badania dorosłych lub młodych od 15 lat w górę (por. m.in. Strauss G., Wolff K., Wierny S., 2008; Strauss G., Wolff K., 2000 i 1996a i b)³. Ostatnio Zofia Zasacka przeprowadziła badania wśród gimnazjalistów (por. m.in. 2011 i 2009) i do nich właśnie niejednokrotnie autorki niniejszego tekstu będą się odwoływały, celem porównania wypowiedzi młodzieży o kilka lat starszej niż wybrana na potrzeby badań przeprowadzonych i prezentowanych w niniejszym opracowaniu.

Wybór jedenasto- i dwunastolatków do badań nie był przypadkowy. Jak wspomniano kulturę czytelniczą tej grupy bada się niezwykle rzadko, nie ma też nowych publikacji na ten temat. Okres, w którym się znajdują, ze względu na rozwój zainteresowań i zamiłowań czytel-

³ Pierwsze w Polsce badania uczestnictwa w kulturze przeprowadzono w 1972 r. na mieszkańcach powyżej 15 roku życia. Wyniki z badań opublikowano w pracy E. i E. Wnuk-Lipińskich, 1975 (za: Strauss G., Wolff K., 1996, s. 7).

nicznych, jest niezwykle interesujący. To okres przejściowy pomiędzy młodszym wiekiem szkolnym a okresem dorastania. Aby w pełni zrozumieć mechanizmy wyboru jedenasto- i dwunastolatków jako tych, na których autorki skupiły zainteresowanie, rozważania należy poprzedzić prezentacją podziału na okresy w rozwoju psychicznym dziecka.

CHARAKTERYSTYKA OKRESU DOJRZEWANIA JEDENASTO- I DWUNASTOLATKÓW

Jedną ze sztandarowych prac w zakresie psychologii rozwojowej dzieci i młodzieży jest, od wielu lat wznawiana, publikacja pod redakcją Marii Żebrowskiej (1986). W pracy odnajdujemy szczegółową charakterystykę procesów psychicznych dzieci na wszystkich etapach rozwoju (Tamże, s. 16). Jej autorka przedstawiła swój podział na okresy w rozwoju psychicznym dziecka (tabela 1):

Tabela 1. Okresy w rozwoju psychicznym dziecka wg Marii Żebrowskiej

Okresy w rozwoju psychicznym dziecka wg Marii Żebrowskiej	
Niemowlęstwo	Pierwszy rok życia
Wiek poniemowlęcy	Od 1 do 3 lat
Wiek przedszkolny	Od 3 do 7 lat
Młodszy wiek szkolny	Od 7 do 11-12 lat
Wiek dorastania	Od 12-13 do 17-18 lat

Źródło: opracowanie własne na podst.: Żebrowska M. (red.), 1986, s. 186

Jedenasto- i dwunastolatki są w okresie przejściowym. Wkraczają w wiek dorastania, co ma ogromny wpływ na ich decyzje, wybory, także czytelnicze. Proces jest niezwykle skomplikowany. Oprócz dojrzewania fizjologicznego, następuje także dorastanie społeczne, emocjonalne, kulturowe oraz rozwój umysłowy. Szybkie tempo przeobrażeń, które następuje wtedy u młodego człowieka, wymaga dużej

plastyczności w postępowaniu z nim i umiejętnego doboru metod wychowawczych.

Jak podaje Maria Chłopkiewicz, inna badaczka okresów rozwojowych u dzieci i młodzieży, w wieku od około 11 lat, dokonują się również zasadnicze przemiany biologiczne związane z wchodzeniem w okres dojrzałości fizjologicznej, a wraz z nimi ostry nieraz kryzys życia uczuciowego i społecznego (Chłopkiewicz M., 1980, s. 134-137). Ustala się poczucie tożsamości, wzrasta świadomość samego siebie, własnych stanów, potrzeb, dążeń. Wytwarza się wewnętrzna motywacja do walki z trudnościami, wzrasta zdolność do mobilizacji. Na tym tle szczególnie ostro i wielostronnie zaznacza się kryzys dojrzewania. Dochodzi do licznych konfliktów z otoczeniem i z samym sobą. W stosunku do grup społecznych przybiera on formę izolacji, w odniesieniu do dorosłych przejawia się nadmiernie krytyczną oceną (Tamże). Wybrany na potrzeby badań przedział wiekowy nastolatków (11-12 lat), to czas wejścia w początek okresu dorastania. Młodzież w tym wieku wychodzi dopiero z młodszego wieku szkolnego i dla większości to początek opisanych zmian.

Do 11-12 roku życia, jak podaje Ida Kurcz, autorka pracy dotyczącej psycholingwistyki, można mówić o opanowaniu przez dziecko podstaw języka (1992). Z perspektywy rozwojowej warto zaznaczyć, że umiejętność rozumienia tekstu znacznie wyprzedza umiejętność jego czytania. Do około czwartej klasy rozumienie słuchanego tekstu jest większe niż czytanego samodzielnie. Dopiero później umiejętności te wyrównują się (Indrisano Ch. 1995, s. 243). Zatem w piątej klasie czytanie ze zrozumieniem nie powinno już stanowić przeszkód, czytelnik zaczyna się tekstem „delektować”. Proces nabywania umiejętności czytania opisała Jeanie Chall. Autorka wyróżniła pięć poziomów, dla których charakterystyczne są odmienne jakościowo umiejętności w zakresie technicznym (płynność, tempo czytania), jak i znaczeniowym (rozumienie tekstu, możliwości jego poznawczego opracowania (Chall J. cyt. za: Kołodziejczyk A., 2011, s. 244-245). Na poziomie trzecim znajdują się uczniowie klasy III-IV (3 – 4 rok nauki). Potem zmienia się funkcja czytania – staje się ono okazją do zdobycia wiedzy. Dziecko nabywa pewną płynność w lekturze, może skoncentrować się

na rozumieniu znaczenia czytanego tekstu. Jedenasto- i dwunastolatki powinni znajdować się na poziomie 4, w którym są gotowi do czytania tekstów nieco bardziej skomplikowanych. Ponadto powinni potrafić włączyć informacje pochodzące z czytania tekstu do własnego zasobu wiedzy.

Oprócz tak oczywistych zmian jak przyspieszony przyrost wzrostu i wagi, u jedenasto- i dwunastolatków występuje poprawa zdolności językowej, rozwój motoryczny i poznawczy. Dziecko w wieku dorastania zaczyna coraz bardziej odczuwać silne emocje zarówno pozytywne, jak i negatywne, pojawiają się zaburzenia depresyjne, obniżenie nastroju oraz doświadczanie wielu negatywnych emocji (Oleszkiewicz A., Senajko A., s. 259). Pojawia się również lęk, co wiąże się z poczuciem niższości i braku samowystarczalności. Młody człowiek chce go przezwyciężyć i podejmuje pierwsze próby uniezależnienia od rodziców, wtedy pojawia się bunt (Tamże, 266). Udowodniono naukowo, że pojawiający się wtedy kryzys autorytetu rodziców jest bardzo silny. A jest to rezultat wzrostu krytycyzmu na tle rozwoju sprawności umysłowych w tym okresie. Rodzice są często porównywani do innych ludzi, bywa, że wzory odnajduje się w literaturze. Młodociani tracą zaufanie do rodziców, zaczynają mieć własne tajemnice, a ingerencje w sprawy osobiste przyjmują niechętnie, a nawet z objawami protestu i buntu (Żebrowska M. (red.), 1986, s. 727).

Dziecko spędza coraz mniej czasu z rodzicami, a coraz więcej z rówieśnikami, którzy mogą nawet przejąć kontrolę nad nim. Jednostka może uzyskać od grupy gratyfikację w zakresie takich potrzeb jak: przynależność, bezpieczeństwo. Ponadto, grupa dostarcza pewnych wzorów postępowania, przekazuje informacje o preferowanych wartościach, a także staje się źródłem kar i nagród zewnętrznych. Dla nastolatków to rówieśnicy są najważniejszym źródłem wsparcia społecznego (Levitt i in., 2005, p. 398-420). Zmiany w zakresie kontaktów z rówieśnikami przejawiają się w cechach i formach tych relacji, a także znaczeniu, jakie dziecko im przypisuje (Kołodziejczyk A., 2011, s. 246). Jednym z aspektów relacji rówieśniczych jest popularność dziecka w grupie. Wykazano, jak podaje Rudolf Schaffer, że akceptacja grupy ma znaczący wpływ na psychikę jednostki i poziom psychicznego

przystosowania dziecka w przeszłości (Schaffer R. H., 2005; por też: Kołodziejczyk A., 2011, s. 246). To wszystko sprawia, że i w kwestii kształtowania kultury czytelniczej w tym okresie nie można pominąć wpływu rówieśników. Z punktu widzenia badacza ciekawe jest również czy i na ile rodzice wciąż mają wpływ na życie nastolatka, na jego wybory lekturowe i inne elementy kultury czytelniczej.

METODOLOGIA BADAŃ

Formułując problemy badawcze w zakresie kultury czytelniczej wybranej grupy badawczej zastanawiano się między innymi: jak duży procent jedenasto- i dwunastolatków lubi czytać?, jak często to robią?, jakie są ich zainteresowania czytelnicze?, czy rozmawiają ze swoimi bliskimi o książkach?, czy mają swoje własne księgozbiory? i jak lubią spędzać wolny czas? Odpowiedzi na te i inne pytania (szczegółowy wykaz w omówieniu kwestionariusza ankiety) postanowiono uzyskać na podstawie badań sondażowych. Celem podjętych działań było także porównanie wypowiedzi poddanych badaniom nastolatków na temat ich kultury czytelniczej z wiedzą ich rodziców. Zastanawiano się, ze względu na specyficzny okres młodszych respondentów, czy odpowiedzi na te same pytania obu grup ankietowanych będą takie same, a jeśli nie, to w jakich obszarach odnotowane zostaną największe różnice.

Ciekawym uzupełnieniem omówienia uzyskanych danych na temat kultury czytelniczej polskich dwunastolatków jest porównanie ich z wynikami otrzymanymi na podstawie analogicznych kwestionariuszy ankiet ze szkoły brytyjskiej w Nepalu.

Główne cele, które przyświecały w podjętej pracy badawczej to:

- poznawczy: ustalenie skali oraz opis poddanych badaniom elementów kultury czytelniczej 11- i 12-latków w Polsce i w Nepalu;
- porównawczy: porównanie stanu kultury czytelniczej 11- i 12-latków w Polsce i w Nepalu;
- porównawczy: porównanie stanu kultury czytelniczej 11- i 12-latków w Polsce i w Nepalu do wiedzy ich rodziców na ten temat; ocena skali zarejestrowanych różnic.

Plany badawcze zdeterminowały metody badań. Do realizacji wyznaczonych celów wybrano badania sondażowe – ankietę, którą przeprowadzono w sposób audytoryjny. Próba badawcza liczebnościowo nie musiała być, w świetle przyjętego założenia, duża. Stanowili ją uczniowie V klasy losowo wybranej szkoły podstawowej w Łodzi (91 respondentów) oraz ich rodzice (89). W Nepalu byli to uczniowie VI klasy Międzynarodowej Szkoły Brytyjskiej w Nepalu (31) oraz ich rodzice (24). W Polsce uczniowie klasy V mają 12 (11)⁴ lat, w Nepalu, w klasie VI – 11 (10). Różnica wynika z odmiennego systemu edukacji w Wielkiej Brytanii, w której dzieci rozpoczynają naukę od 5 roku życia. Uczniowie wypełniali kwestionariusze podczas godziny wychowawczej w klasie, rodzice zaś – podczas zebrania z wychowawcą. Dzięki temu uzyskano 100% zwrotów rozdanych kwestionariuszy⁵.

W badaniach wykorzystano również metodę statystyczną i porównawczą. Opracowano ułatwiające porównanie wyników narzędzie badawcze, dzięki któremu stało się możliwe usystematyzowanie wniosków. Omówiono je w rozdziale *Planowana interpretacja uzyskanych wyników badań*.

KONSTRUOWANIE KWESTIONARIUSZA ANKIETY

Sformułowane problemy badawcze znalazły odzwierciedlenie w ostatecznej konstrukcji kwestionariuszy ankiet, skierowanych do uczniów i rodziców. Przygotowano formularze dla obu grup, w których zadano takie same pytania, chociaż w nieco zmienionej formie, dopasowanej do adresata. Uczniom umożliwiono wypowiedzi na temat: nastawienia do czytania, preferencji czytelniczych, księgozbiorów domowych, ale również udziału rodziców i innych osób w kształtowaniu ich kultury czytelniczej (zachęcanie do czytania, wymiana refleksji po przeczytaniu lektury, itp.). Zastanawiano się także, czy uczniowie

⁴ Zależnie od semestru nauki.

⁵ W Polsce nie wypełnił ankiety 1 uczeń z powodu choroby i 2 rodziców z powodu nieobecności na zebraniu.

prowadzą dzienniki z przeczytanych książek, tak jak to miało miejsce dawniej oraz czy dla nich książka to dobry prezent.

Kwestionariusz dla obu grup respondentów rozpoczął wstępem, który miał przybliżyć im cel badania⁶. Zawierał on również informacje o temacie i osobach je przeprowadzających. Umieszczono ponadto metryczkę, w której respondent podawał wiek, płeć, wykształcenie rodziców lub opiekunów. W przypadku uczniów zdecydowano się niestandardowo na ankiety imienne. Po konsultacji z psychologiem uznano, że uwiarygodni to wypowiedzi uczniów. Zapewne dzieciom łatwiej wypowiadać się pozytywnie na swój temat, kiedy wiedzą, że nikt nie może tych informacji potwierdzić. W przypadku podania nazwiska przez ucznia istniała możliwość, że nauczyciel zweryfikuje zawarte w odpowiedziach informacje. Pytania nie dotyczyły sfer intymnych, nie były w żaden sposób krępujące, stąd podanie nazwiska ankietowanego uznano za nie wpływające negatywnie na udzielanie prawdziwych informacji, a wręcz przeciwnie – mobilizująco. Uwiarygodnienie odpowiedzi było głównym celem podjęcia decyzji o rezygnacji z ankiet anonimowych w przypadku nastolatków. Informacji tej nie wykorzystywano w żaden inny sposób. Nauczyciele nie mieli wglądu w zebrane materiały. Dla rodziców ankietę uczyniono anonimową.

Zasadniczą część kwestionariusza ankietę, zarówno dla uczniów jak i dla ich rodziców, składała się z 16 pytań, zamkniętych, półotwartych i otwartych. Pytanie 1 – zamknięte, dotyczyło określenia przez uczniów stosunku do czytania. W kolejnym, uczniowie podsumowywali, czy czytają inne książki niż lektury szkolne. Pozytywna odpowiedź wiązała się z koniecznością wyboru ulubionej literatury: pięknej lub popularnonaukowej. Następnie można było uściślić, jaki dokładnie typ książek nastolatek preferuje: przygodowe, historyczne, komiksy, fantastykę i fantazy, horrory, obyczajowe, wiersze, komiksy. W przypadku literatury popularnonaukowej proszono ucznia o wskazanie tematyki czytanych publikacji.

⁶ Kwestionariusz badań dla uczniów zamieszczono w załączniku 1. Analogiczny był sformułowany dla ich rodziców, uznano zatem, że nie ma potrzeby zamieszczać również jego.

Pytanie 3 odnosiło się do źródeł pochodzenia książek, które uczeń czyta. W kafeterii odpowiedzi umieszczono: księgozbiór domowy, bibliotekę, kolegów i/lub koleżanki, własne lub czynione przez innych zakupy. Kolejne pytanie (4) odnosiło się do posiadania swojego własnego księgozbioru. Jeśli ankietowany odpowiedział „tak”, to określał jego wielkość, w przedziałach od 0 do 10, 11 do 50, następnie 51- 200, ponad 200 książek. Respondenci mieli także możliwość wypowiedzenia się jakich publikacji w domowych księżnicach jest najwięcej: popularno-naukowych, literatury pięknej, innych niż lektury, lektur. Tu również uwzględniono warianty: „trudno ocenić”, oraz „nie wiem”.

Aby dowiedzieć się, czy książka przegrywa z innymi formami spędzania wolnego czasu, opracowano pytanie 5. Zaproponowano nastolatkom do wyboru te najbardziej popularne: gry ruchowe, zabawy na świeżym powietrzu, sport, gry planszowe, spotkania towarzyskie z kolegami, różne rodzaje gier komputerowych, Internet, portale społecznościowe typu Nasza Klasa, Facebook czy Skype oraz oczywiście czytanie.

Autorki badań w sposób szczególny interesowały motywy czytania nastolatków. Zaproponowano odpowiedzi do wyboru: rozrywka, poszerzenie własnej wiedzy, przymus, chęć pobycia z bohaterami książek w innym świecie.

Chcąc przyrzeć się możliwie jak najdokładniej preferencjom czytelniczym ankietowanych, zapytano ich również, czy czytają czasopisma, a jeśli tak, to jak często i jakie. Pytanie 8, o charakterze otwartym, dotyczyło ulubionego autora lub ulubionej książki. Pytaniem mającym do pewnego stopnia charakter weryfikującego (wyrażony na początku pozytywny stosunek do czytania), było pytanie 9. To w nim uczeń odpowiadał, czy czytał jakąś książkę w ciągu ostatniego miesiąca. Jeśli odpowiedź była pozytywna - należało podać jej tytuł, autora lub napisać króciutkie streszczenie.

W świat książki najczęściej wprowadza dziecko rodzina: mama, babcia, ale też tata czy dziadek. Te pierwsze kontakty młodego człowieka z literaturą mają niebagatelny wpływ na jego stosunek w dalszym życiu do czytania i kształtowanie jego zainteresowań i zamiłowań czytelniczych. W pytaniu 10 uczeń miał za zadanie odpowiedzieć czy

czytano mu, kiedy sam jeszcze tego nie potrafił. Z oczywistych względów w kafeterii odpowiedzi uwzględniono również, że nie muszą tego pamiętać. Dodatkową, cenną dla badaczy wskazówką, była również odpowiedź na pytanie kto czytał dziecku.

Pytanie 11 miało na celu uzyskanie informacji o tym, czy rodzice zachęcali swoje dzieci do czytania i jeśli tak, to jakimi sposobami. Zachęta mogła się wyrażać poprzez kupowanie książek, namawianie do korzystania z biblioteki, zachęcanie do czytania słownie, nagradzanie za czytanie. Uczniowie mogli odpowiedzieć również, że rodzice: przymuszają, karzą za nieczytanie, krzyczą.

W kolejnym pytaniu uczeń miał udzielić informacji czy po przeczytaniu fascynującej książki dzieli się wrażeniami, a jeśli tak, to z kim: z rodzicami lub opiekunami, z kolegami i koleżankami, z nauczycielami, z dziadkami lub z innymi osobami. Chciano dowiedzieć się także, czy w domu ucznia rozmawia się o książkach. Ponieważ rozmowy mogły się odbywać nie tylko między rodzicami a dziećmi, ale również między samymi dorosłymi, czego świadkiem mógł być nastolatek, albo też między rodzeństwem, zaproponowano różne warianty odpowiedzi.

Dawniej książkę częściej kupowano w prezencie. Pytanie 14 miało na celu orientację, czy uczniowie uważają, że książka to dla nich dobry upominek, czy woleliby inny. Podobnie rzecz się miała z prowadzeniem dzienniczka lektur. Jeszcze w XX w. w szkołach, szczególnie podstawowych, była to dość popularna forma pracy z tekstem, wykorzystywana przez nauczycieli polonistów. Obecnie rzadko nauczyciele wymagają od uczniów prowadzenia dzienniczka przeczytanych książek, niekoniecznie lektur szkolnych. Zadanie tego pytania respondentom miało potwierdzić lub obalić spostrzeżenia poczynione podczas dość przypadkowych wywiadów z uczniami i nauczycielami.

Ostatnie, 16 pytanie, dotyczyło tego, czy rodzice lub opiekunowie pytają nastolatka o aktualnie czytaną lekturę, czy też może mówi im o tym sam. Zapytano o to, aby ustalić na ile rodzice czy opiekunowie interesują się czytelnictwem lektur obowiązkowych przez dzieci.

Autorki badań interesowało jeszcze wiele elementów wchodzących w skład kultury czytelniczej, które pomogłyby uzupełnić jej obraz. Przy konstruowaniu formularza ankiety sugerowano się jednak wiekiem re-

spondentów (w przypadku uczniów) i ich ograniczoną cierpliwością do wypełniania długiej ankiety. Dotyczyło to również niechętnych do wypełniania druków rodziców. Podjęto zatem decyzję o skróceniu ankiety do minimum. Ostateczny wygląd i konstrukcję kwestionariusza można prześledzić w dołączonym do artykułu załączniku 1.

TERMIN I MIEJSCE BADAŃ

Badania zaplanowano na miesiące marzec – kwiecień 2012 r. Niemalże jednocześnie przeprowadzano je w szkołach podstawowych: w Polsce (w Łodzi) oraz w Szkole Brytyjskiej w Nepalu (w Katmandu). Po zebraniu całego materiału badawczego dalsze prace nad opracowaniem danych miały miejsce w Polsce.

PLANOWANA INTERPRETACJA UZYSKANYCH WYNIKÓW BADAŃ

Zanim przystąpiono do badań opracowano system późniejszego klasyfikowania danych. Przyjęto następujący sposób interpretacji wyników: gdy różnica między wypowiedziami rodziców i uczniów będzie wynosiła do 10% - uznano, że nie zostanie odnotowana jako znacząca i w interpretacji wyników badań wiedza rodziców w badanym obszarze będzie określona jako w wysokim stopniu odzwierciedlająca deklaracje dzieci. Wraz ze wzrostem odnotowanych różnic w wypowiedziach, interpretacja będzie następująca: między 11 a 20% ocena różnicy: umiarkowana, między 21 a 30% różnica świadczyć będzie o dużym stopniu braku jednolitości w odpowiedziach, między 31 a 40% uznano, że różnica w bardzo dużym stopniu świadczyć będzie o braku kompatybilności odpowiedzi rodziców z odpowiedziami ich dzieci. Różnicę powyżej 41% uznano za alarmującą. Przyjętą interpretację można prześledzić na sporządzonej do tego celu tabeli (2).

Tabela 2. Interpretacja zarejestrowanych różnic między wskaźnikami procentowymi w odpowiedziach rodziców i dzieci na te same pytania

Różnica we wskaźnikach procentowych w odpowiedziach rodziców i dzieci	Ocena różnicy	Punktacja	Przyjęta interpretacja
0-5%	niewielka I stopnia	0	wiedza rodziców w wysokim stopniu odzwierciedla deklaracje dzieci
6-10%	niewielka II stopnia	1	wiedza rodziców w wysokim stopniu odzwierciedla deklaracje dzieci
11-15%	umiarkowana I stopnia	2	wiedza rodziców w umiarkowanym stopniu odzwierciedla deklaracje dzieci
16-20%	umiarkowana II stopnia	3	wiedza rodziców w umiarkowanym stopniu odzwierciedla deklaracje dzieci
21-25%	różnica duża I stopnia	4	wiedza rodziców w dużym stopniu nie odzwierciedla deklaracji dzieci
26-30%	różnica duża II stopnia	5	wiedza rodziców w dużym stopniu nie odzwierciedla deklaracji dzieci
31-35%	bardzo duża I stopnia	6	wiedza rodziców w bardzo dużym stopniu nie odzwierciedla deklaracji dzieci
36-40%	bardzo duża II stopnia	7	wiedza rodziców w bardzo dużym stopniu nie odzwierciedla deklaracji dzieci
41-...%	bardzo duża III stopnia	8	wiedza rodziców w alarmująco wysokim stopniu nie odzwierciedla deklaracji dzieci

Źródło: opracowanie własne, 12.02.2012 r.

W tabeli dodatkowo zostały wprowadzone kolory odzwierciedlające skalę przyjętej oceny. Im sytuacja bardziej alarmująca – tym ciemniejszy kolor. Jak można zauważyć, barwy przechodzą od białego – symbolizującego nieistotne i dopuszczalne różnice, po czerwień – będącą symbolem sytuacji ocenionej jako alarmująca. Podobnie kolory te zostały powtórzone w tabelach zbiorczych, zawierających wszystkie wyniki z badań, a umieszczonych na końcu artykułu w załącznikach 2 i 3. Dzięki wprowadzeniu kolorów można łatwo i szybko zorientować się ile i jak ocenionych różnic, w wypowiedziach obu grup respondentów, odnotowano.

ANALIZA I INTERPRETACJA WYNIKÓW BADAŃ

Jak wspomniano, ze względu na ograniczone ramy artykułu, omówiono jedynie wybrane zagadnienia dotyczące kultury czytelniczej jedenasto- i dwunastolatków. Szczegółowe wyniki zaprezentowano w dołączonych do artykułu tabelach zbiorczych, zawierających dane z Polski i z Nepalu. Dla ułatwienia analizy danych, kolorem zielonym zawsze oznaczano pola zawierające informacje o uczniach, kolorem fioletowym – o ich rodzicach. W ostatnich dwóch kolumnach tabel podano różnice we wskaźnikach procentowych rodziców i dzieci oraz przyporządkowano punktację według ustalonych wcześniej reguł (por. tabela 2); naniesiono kolory (biały, żółty, pomarańczowy i czerwony), które miały pomóc w szybkiej orientacji w skali zarejestrowanych różnic. Im kolor jaśniejszy, tym mniejsza różnica i mniej niepokojąca sytuacja. Kolor czerwony, świadczy o dużej rozbieżności w wypowiedziach rodziców i dzieci, a co za tym idzie – daje sygnał, że wiedza wielu poddanych badaniom dorosłych, w danym obszarze tematycznym, na temat ich potomstwa, jest niesatysfakcjonująca.

STOSUNEK NASTOLATKÓW DO CZYTANIA

Powszechna opinia, że nastolatki czytać nie lubią i robią to raczej z przymusu, nie doczekała się, w świetle przeprowadzonych badań, potwierdzenia. Uznano, że dwunastolatki w Polsce w większości mieli pozytywny stosunek do czytania: lubiło czytać 86% (w tym 48% określiło, że „czasami”). Nieoczekiwanie wśród uczniów ze szkoły brytyjskiej nie znalazł się ani jeden, który uznałby, że czynności tej nie lubi. Określali swój stosunek do lektury pozytywnie, 58% stwierdziło, że czytać lubi, a 42% - odpowiedziało, że „czasami”. Wiedza rodziców na temat stosunku do czytania potomstwa okazała się bardzo duża. Różnice w wypowiedziach uczniów i rodziców wyniosły 3-4%. Świadczy to bardzo pozytywnie o osobach, od których zainteresowania tym co robią czy lubią ich dzieci, zależy bardzo wiele. Wyniki można prześledzić na prezentowanym wykresie 1 (patrz następna strona).

Zarejestrowane wskaźniki nie potwierdziły powszechnej opinii, że większość nastolatków nie lubi czytać. Warto jednak zwrócić uwagę na fakt, że badana grupa była u progu wejścia w okres dorostania.

Wykres 1. Stosunek do czytania 11- i 12-latków: w świetle deklaracji uczniów i wiedzy ich rodziców; PL – Polska, N – Nepal

Źródło: opracowanie własne, 22.04.2012 r.

ŹRÓDŁA POZYSKIWANIA KSIĄŻEK DO CZYTANIA PRZEZ NASTOLATKÓW

Poszukując książki do czytania nastolatki coraz częściej sięgają do księgozbiorów domowych lub do udostępnianych darmowo przez Internet – ich wersji elektronicznych, tzw. e-booków. Autorki badań interesowało, czy i w jakim procencie ankietowani to potwierdzają. Zapytano wprost o księgozbiory domowe, czy respondenci są w ich posiadaniu, na co twierdząco odpowiedzieli niemal wszyscy. Negatywną odpowiedź zarejestrowano w przypadku 2% uczniów z Polski i 3% – z Nepalu. Co ciekawe, dorośli byli zgodni w 100%, bez względu na miejsce zamieszkania. Księgozbiory prywatne liczyły najczęściej od 11 do 50 książek. Ich wielkość została oceniona podobnie przez dorosłych jak i dziecięcych respondentów. Nie odnotowano tutaj znaczących różnic. Co do zawartości zbiorów pod względem obecności w nich literatury pięknej i popularnonaukowej można było stwierdzić, że przeważa ta pierwsza. Ocena zawartości księgozbiorów sprawiała większy problem Polakom niż Brytyjczykom. Nie umiało się wypowiedzieć się na ten temat ponad 40% ankietowanych polskich nastolatków (39% trudno było ocenić + 3% nie wiedziało) i podobnie – 45% ich rodziców (37% trudno było ocenić + 8% nie wiedziało). W Nepalu deklaracje wyniosły odpowiednio: ponad 20% (9% trudno było ocenić + 15% nie wiedziało) i 6% (3% trudno było ocenić + 3% nie wiedziało). Wyniki wskazały zatem, że Brytyjczycy mieli rzetelniejszą wiedzę o zawartości swoich domowych księgozbiorów. Jednocześnie wypada zauważyć, że rodzice w Katmandu, poza paroma wyjątkami, znali księgozbiory, rzadziej natomiast ich dzieci.

Posiadać w domu własny księgozbiór to jednak nie to samo, co z niego korzystać. Znacznie częściej, niemal dwukrotnie, robią to dzieci brytyjskie. W 81% korzystają z takiej możliwości pozyskania książek, co potwierdzili nie wszyscy ich rodzice – 63%; odnotowaną różnicę zaklasyfikowano jako umiarkowaną. W Polsce przekonana o tym, że nastolatki korzystają z domowych księgozbiorów, była podobnie duża grupa ich rodziców – 61%. Odnotowano także zbliżoną różnicę w wypowiedziach. Tym razem jednak optymizmu rodziców nie po-

dzieliła około jedna trzecia dzieci. Niecałe 50% nastolatków polskich pozyskiwało książki do czytania z księgozbiorów domowych. Duże rozbieżności w uzyskanych danych nie dają możliwości wiarygodnej oceny skali wykorzystywania tego źródła pozyskiwania książek.

Rodzice polscy byli przekonani, że ich dzieci, nieco częściej niż to ma miejsce w rzeczywistości, korzystają z bibliotek. Nieco ponad połowa dorosłych potwierdziła taki stan rzeczy, i mniej, bo 39% – młodszych respondentów. Tu również różnica świadczyła o umiarkowanej kompatybilności odpowiedzi obu grup badawczych. Chociaż dużo więcej dzieci brytyjskich zadeklarowało korzystanie z bibliotek – 58%, to i tam wiedza rodziców na ten temat okazała się umiarkowana. Trzy czwarte ankietowanych dorosłych myślało, że ich dzieci wybierają tę formę dotarcia do publikacji. W opisywanych badaniach wypożyczanie książek z bibliotek nie okazało się najpopularniejszą formą ich zdobywania. Zupełnie inny obraz uzyskała Zofia Zasacka poddając badaniom gimnazjalistów zaledwie 2 lata wcześniej (2011, s. 170-171). W świetle zebranych przez nią wyników to biblioteka szkolna (80%) i publiczna (64%) były najczęstszymi źródłami pozyskiwanych książek przez uczniów. Księgozbiór domowy uplasował się w ich świetle na trzecim miejscu (60%). Na samym końcu młodzież wymieniała pożyczanie książek od rodziny (29%) i od kolegów czy kupowanie (odpowiednio: 41 i 47%). Przyczyn rozbieżności w wynikach może być wiele. W badaniach Zasackiej brali udział również uczniowie ze wsi i mniejszych miast, poza tym – byli nieco starsi. Wszystkie te czynniki mogły potencjalnie wpłynąć na inne wyniki. Zasacka wspomniała, że różnica pozyskiwaniu książek przez uczniów z Elbląga w porównaniu z tymi ze wsi sięgnęła 20 pkt procentowych.

Identyczne natomiast były wyniki nastolatków polskich i angielskich w kwestii samodzielnych zakupów potrzebnych im książek. Potwierdziło ten fakt po 32% ankietowanych. O tym sposobie pozyskiwania publikacji nie wiedziało natomiast 5% rodziców w Polsce i 10% rodziców brytyjskich.

Ze względu na specyficzny wiek poddanej badaniom młodszej grupy, w którym wzrasta znaczenie kolegów i koleżanek i to oni zaczynają być autorytetami, postanowiono sprawdzić czy pożyczają sobie nawza-

jem książki. Spodziewano się nieco wyższych wskaźników. Zachowanie nastolatków często jest determinowane przez normy grupowe, stopień integracji jej członków itp. (Łapińska R., Żebrowska M., 1986, s. 739-740). W Polsce zadeklarował pożyczanie książek od rówieśników co dziesiąty respondent, z czym zgodzili się wszyscy ich rodzice. W Nepalu podobnie – 13%, chociaż nie do końca na ten temat dysponowali wiedzą wszyscy rodzice – 21%, czyli aż 8% uważało, że tak się dzieje, czego nie potwierdziły ich dzieci.

Od rodziny w Polsce książki pożycza 9% nastolatków z czym zgadza się 8% grupa rodziców. W Katmandu dzieje się tak około dwa razy częściej – 19% młodych respondentów zadeklarowało odpowiedź twierdzącą. Nie wiedziało natomiast o tym fakcie 11% ankietowanych dorosłych.

CZYTANIE NA TLE INNYCH FORM SPĘDZANIA CZASU WOLNEGO PRZEZ NASTOLATKI

Obserwując młodzież wydaje się, że czytanie dla większości z nich nie jest najbardziej ulubioną formą spędzania wolnego czasu. Badania potwierdzają, że młodzi wolą Internet, gdzie mogą uczestniczyć w życiu wielu portali społecznościowych, komunikować się, grać w dostępne gry komputerowe (por. m. in. Zajac M., 1997, s. 91). Postanowiono sprawdzić, na ile komputer wygrywa z tradycyjną książką u jedenasto- czy dwunastolatków.

Niemalże każdy ankietowany polski dwunastolatek preferował spędzanie wolnego czasu przy komputerze – 86%. Prawdopodobnie to upodobanie będzie rosło wraz z wiekiem. Z badań Zofii Zasackiej z 2009 r. przeprowadzonych wśród gimnazjalistów wynikało, że podobną deklarację złożyło o 8% więcej nastolatków w wieku gimnazjalnym (2011, s. 160). Na drugim miejscu uczniowie postawili gry ruchowe, zabawy na świeżym powietrzu i sport – 60%. Co drugi młody Polak lubił czas wolny spędzać z rówieśnikami, a rzadziej niż co piąty – czytać (18%). Dwunastolatki zdecydowanie „wyrosły” z gier planszowych,

czas wolny spędzało z ich wykorzystaniem 14% ankietowanych. Polscy rodzice potwierdzili odpowiedzi dzieci.

W Nepalu również nastolatki najchętniej spędzają wolny czas przy komputerze, chociaż jest ich mniej niż w Polsce – 77%; młodzi wybierali równie często gry ruchowe i zabawy na świeżym powietrzu itp. – po 71% (11% więcej niż w naszym kraju). Rodzice brytyjscy mieli świadomość preferencji dzieci i w 75% potwierdzili zadeklarowany przez nie sposób na nudę. Interesujące jednak było, że młodzi ankietowani preferowali czytanie – 42% (różnica w porównaniu z polskimi nastolatkami sięgnęła 24% na korzyść uczniów brytyjskich) nad gry planszowe – 23%, a nawet spotkania towarzyskie z koleżankami i kolegami – 19%. Ze względu na specyfikę wieku było to dość zaskakujące. Tylko co piąty brytyjski nastolatek lubił czas wolny spędzać w gronie koleżanek i kolegów. To ważna informacja, wskazująca na separację od rówieśników, przynajmniej w sposób fizyczny, na rzecz kontaktów wirtualnych. Rodzice brytyjscy zazwyczaj mieli dobrą orientację co do sposobów spędzania wolnego czasu przez młodzież; największą różnicę w wynikach odnotowano w kwestii czytania. Odpowiedzi 12% dorosłych nie znalazły odzwierciedlenia w deklaracjach ich dzieci.

Zauważono, że uczniowie brytyjscy nie preferują w wolnym czasie spotkań z rówieśnikami, tak jak to robią Polacy, a różnica wyniosła aż 31 pkt. Nad komputerem tylko nieco częściej wolą siedzieć respondenci brytyjscy, różnica wyniosła niecałe 10 pkt., tak więc nie jest ona znacząca. Biorąc pod uwagę „czytanie” jako formę spędzania wolnego czasu, okazało się że w Nepalu nastolatki częściej lubią sięgać po książki; odnotowano różnicę w stosunku do polskich respondentów 24 pkt. i oceniono ją jako dużą.

MOTYWY CZYTANIA NASTOLATKÓW I ROZMOWY O KSIĄŻKACH

Powodów, dla których młode pokolenie sięga po lekturę może być wiele. Wśród najbardziej oczekiwanych wymienia się najczęściej roz-

rywkę, relaks, chęć poszerzenia wiedzy, poszukiwanie odpowiedzi na interesujące pytania, możliwość przeniesienia się z bohaterami do innego świata. Elżbieta Wnuk-Lipińska wymienia potrzeby estetyczne, wzorów zachowań, utożsamiania się z bohaterami, informacji o świecie zewnętrznym, kompensacji, rozrywki czy akceptacji społecznej (Truskolaska J., 2007, s. 65). Zofia Zasacka analizując wypowiedzi gimnazjalistów zauważyła, że uzasadnienia motywów ich czytania można podzielić na dwie grupy: jedną, w której zawraca się uwagę na sposób pisania (porosty, jasny, zrozumiały język, szybko i lekko się czyta), druga grupa argumentów odnosi się do treści (książka powinna być interesująca, ciekawa, „wciągająca”, traktująca o ważnych sprawach) (Zasacka Z., 2011, s. 168-170). Autorka wyróżniła trzy grupy wartości lektury: hedonistyczne, etyczno-moralne i edukacyjno-poznawcze. Niektóre z nich wymieniono w kwestionariuszu ankiety.

Z zebranych danych można było zauważyć, że dominującym powodem sięgania po książkę była rozrywka, i to w przypadku polskich nastolatków – 44%, jak i brytyjskich – aż 74%; różnica 30 pkt. w odpowiedziach obu grup respondentów oceniona została jako bardzo duża. Zgodni byli natomiast uczniowie obu krajów w kwestii sięgania po książkę dla poszerzenia wiedzy – po 29%. Nie jest to, mimo wszystko, wysoki wskaźnik. Świadczy o tym, że rzadziej niż co trzeci uczeń wykorzystuje książki jako źródło wiedzy. Zapewne pozostali wolą łatwiejszy dostęp do informacji – Internet.

Optymistyczny był natomiast wskaźnik 3% w przypadku obu młodszych grup respondentów, z którego wynikało, że nieznaczny tylko procent uczniów nie czuje potrzeby czytania i nie ma powodów do sięgania po książki. W obu krajach rodzice znali powody podejmowania trudu lektury przez swoje dzieci i nie odnotowano tutaj znaczących różnic.

O tym, że rodzice wciąż spełniają swoją rolę w kształtowaniu kultury czytelniczej jedenasto- i dwunastolatków świadczyło 64% ich odpowiedzi w Polsce i 77% w Nepalu, w świetle których zadeklarowali, że dzielą się z rodzicami wrażeniami po przeczytaniu książki. To bardzo wysokie wskaźniki procentowe. Zdarzało się, że niektórzy rodzice nastolatków uważali, że ich córka albo syn wciąż dzieli się z nimi

refleksjami po lekturze, ale nie potwierdziło tego 12% młodszych respondentów w Polsce i aż 17% w Nepalu. Autorzy badań opublikowanych w 2011 r. w czasopiśmie 'Development and Psychopathology', nad relacją przywiązania w okresie późnego dzieciństwa podkreślali, że dla dziecka w młodszym wieku szkolnym coraz większe znaczenie ma nie tyle fizyczna obecność rodzica, co jego wsparcie i psychiczna dostępność w stresującej sytuacji (Kerns K. A., Siener S., Brumariu L. E., 2011, p. 593-604). Poczucie bezpieczeństwa w kontaktach z rodzicami wpływa na efektywne formowanie się relacji z rówieśnikami, budowanie poczucia własnej wartości i rozwój kompetencji społecznych (Booth-Laforce, C. OH. W. and others, 2006 [online], p. 309-325). Dlatego też rozmowa dziecka z rodzicem, do której pretekst może stanowić czytana lektura, jest tak ważna. To gwarancja prawidłowego rozwoju i budowania relacji społecznych młodego człowieka również „na zewnątrz” rodziny.

U nastolatków, jak wielokrotnie wspomniano, dużą konkurencję dla rodziców, stanowić zaczynają rówieśnicy. W świetle uzyskanych danych około 43% ankietowanych z obu krajów, potwierdziło, że odbywa rozmowy na temat przeczytanych książek z kolegami lub koleżankami. Niestety młodzież tylko w kilku przypadkach zadeklarowała, że partnerami do rozmów o lekturze są ich nauczyciele – po 4% w obu krajach. Podobnie dziadkowie rzadko podejmują na ten temat dialog z wnukami (14% Polaków i zaledwie 8% Brytyjczyków). Około co piąte, poddane badaniom dziecko, nie dzieliło się refleksjami z przeczytanej lektury z nikim, wskaźnik był podobny w obu krajach.

Czy w domach rozmawia się o książkach? Nie sposób wymagać od dzieci czytania książek, przekonując o płynących z tego procesu wartościach, podczas gdy samemu pozostaje się na lekturę obojętnym. Nie tylko rozmowa o książkach z nastolatkiem, ale również dorosłych między sobą, której świadkiem jest dziecko, może być czynnikiem wspierającym i pośrednio zachęcać je do lektury. O tym, że książka może stać się płaszczyzną kontaktu międzypokoleniowego, napisała Justyna Truskołaska (2007, s. 71-72). *W książkach można niekiedy, jak w zwierciadle, ujrzeć problemy własnych dzieci, lecz także swoje potknięcia i błędy [...]* (Tamże). Autorka podkreśliła, że wspólna lektura czy wy-

miana refleksji po przeczytaniu książki, to doskonałe źródło informacji dla rodziców o przemyśleniach nastolatka, poznanie jego problemów. Dla dziecka natomiast to świadectwo zainteresowania rodziców nim samym, okazja do bycia partnerem dorosłego w rozmowie, niebagatelny czynnik w budowaniu poczucia własnej wartości.

O 10% więcej uczniów z Katmandu w porównaniu do polskich dzieci zadeklarowało, że w ich domach rozmawia się o książkach (odpowiednio 71 i 61%). Rodzice polscy wypowiedzieli się na ten temat bardziej optymistycznie, skomentowano to w rozdziale *Wyniki alarmujące*. Brytyjczycy zdecydowanie częściej rozmawiają z potomstwem o książkach, potwierdziło to 59% młodszych respondentów, w Polsce o 18% mniej. Co ciekawe, również rozmowy na temat książek z rodzeństwem częściej mają miejsce wśród rodzin brytyjskich – 36% niż polskich – zaledwie 13%. Niemalże co trzeci polski nastolatek zadeklarował, że w domu nie rozmawia się o książkach i dodatkowo 12% odpowiedział, że nie wie nic na ten temat. Wskaźnik wśród uczniów brytyjskich był znacznie niższy – 10% (19% natomiast nie wiedziało). Podsumowując, polskich uczniów, którzy nie doświadczyli w domach rozmów o książkach było prawie 40%, brytyjskich – 22%. Różnica 18 pkt. na niekorzyść Polski jest znacząca. Oznacza, że czterech polskich uczniów na dziesięciu w wieku 12 lat nie ma okazji do dialogu na temat książek w domu, takich samych jedenastolatków w szkole brytyjskiej jest nieco więcej niż dwóch na dziesięciu.

Na wykresie 2 można prześledzić, że rodzice – zarówno polscy jak i brytyjscy – zachęcają potomstwo do czytania. Potwierdzają to również ich dzieci. Różnice w odpowiedziach są niewielkie. We wszystkich przypadkach odnotowano bardzo wysokie wskaźniki – od 87 do 100%. Pomimo różnic kulturowych, odległości miejsc, w których wychowują się młodzi, wyniki okazały się zgodne. Znaczy to, że rodzice wciąż chcą mieć wpływ na kulturę czytelniczną swoich dzieci i rzeczywiście próbują coś w tym kierunku robić.

Wykres 2. Zachęcanie do czytania 11- i 12-latków przez ich rodziców:
w świetle opinii obydwu grup respondentów; PL – Polska, N – Nepal

Czy rodzice interesują się lekturami szkolnymi, które ich dzieci powinny przeczytać? Po informacji, że zachęcają młodych do czytania spodziewano się pozytywnych odpowiedzi. Takich którzy stwierdzili, że „tak” lub „czasami tak”, było w sumie 83% po stronie polskiej i 100% po brytyjskiej. Należy jednak podkreślić, że wśród odpowiedzi polskich przeważały zdecydowane deklaracje: „tak” – 71%, natomiast u Brytyjczyków: „tak, czasami” – 68%.

KSIĄŻKA JAKO PREZENT

Być może stopniowo powracają czasy, w których książkę dawało się w prezencie. Czy młodzi uważają, że to dla nich dobry upominek, czy lepszy byłby inny? W dobie społeczeństwa sieciowego wydaje się, że książka budzi coraz mniejsze zainteresowanie u młodego pokolenia. A jednak, po „zalanu” naszego rynku chińskimi zabawkami, książka zaczęła przeżywać swój renesans i częściej bywa wybierana na upominki. Aż 43% polskich nastolatków stwierdziło, że chciałoby otrzymać taki prezent. Podobnego zdania było prawie 70% jedenastolatków brytyjskich. Zdecydowanie na „nie” było zaledwie 3% uczniów w Nepalu i 9% w Polsce. Wyniki wykazały, że większość nastolatków cieszyłaby się z książek jako upominków i chciałaby je dostawać.

Cennym uzupełnieniem powyższych danych statystycznych są wyniki badań rodziców brytyjskich, wskazujące na duży stopień różnicy we wskaźnikach procentowych deklaracji ich i ich dzieci we wskazanym obszarze. Otóż większość poddanych badaniom dorosłych była przekonana, że książka to dla ich dziecka dobry prezent – 92%, a zaledwie 8%, że wolałoby inny. W obu przypadkach około 22% rodziców rozminęło się z prawdą. Oznacza to, że częściej niż co piąty rodzic nie wiedział, że z książki jego dziecko by się nie cieszyło. Odpowiedzi polskich respondentów były raczej zgodne, a wiedza rodziców odzwierciedlała stan faktyczny.

DZIENNIKI Z PRZECZYTANYCH KSIĄŻEK

Prowadzenie dzienniczków z przeczytanych lektur szkolnych, ale i dodatkowej literatury tzw. uzupełniającej, to dobra praktyka z czasów PRL-u. Wówczas każdy uczeń posiadał zeszyt lektur, w który wpisywał najważniejsze dane bibliograficzne przeczytanej książki: autora, tytuł, ilustratora, miejsce wydania, wydawnictwo, rok wydania oraz krótki opis wydarzeń. Czasami informacje były opatrzone ilustracją, wykonaną własnoręcznie przez właściciela zeszytu. Obecnie ta forma pracy z książką zniknęła niemalże zupełnie. Tak wynikało z wstępnej orientacji autorek w temacie. Rozmowy z nauczycielami w szkołach pozwoliły stwierdzić, że dzienniczki lektur nie są często praktykowane. Nie spodziewano się zatem, iż ankietowana młodzież potwierdzi ich prowadzenie. Ciekawe było natomiast porównanie danych z naszego kraju z Nepalem. Okazało się, w świetle zgromadzonych danych, że 4% uczniów polskich zadeklarowało prowadzenie takich dzienniczków, dodatkowo 6% stwierdziło, że kiedyś tak owo miało; równocześnie podobną odpowiedź, iż są w posiadaniu dzienniczków przeczytanych książek i prowadzą je na bieżąco, dało aż 33% Brytyjczyków.

Prowadzenie zeszytów lektur to istotna forma pracy z książką, mobilizuje uczniów do zapisania najważniejszych informacji o lekturze, zmusza do podsumowania treści i dodatkowo stanowi pamiątkę na przyszłość. Po kilku latach, a nawet będąc już dorosłym, miło byłoby wrócić wspomnieniami do przeszłości i odtworzyć w pamięci książki, które się czytało będąc młodym. Dorosłe pokolenia wspominają swoje przygody z bohaterami lektur zaglądając do takich dzienniczków, niektórzy bowiem wciąż je przechowują.

WYNIKI ALARMUJĄCE

Wyniki, które odczytano jako alarmujące, postanowiono omówić w oddzielnym podrozdziale. W Polsce i Nepalu odnotowano ich po trzy. W odpowiedziach polskich rodziców i ich dzieci największe roz-

bieżności dotyczyły kupowania książek nastolatkom. Aż 73% dorosłych respondentów uznało, że tak się dzieje, co jednak potwierdziła zaledwie niecała połowa ich dzieci (32%). W związku z przyjętą klasyfikacją uznano, że różnica we wskaźnikach 41 pkt., kwalifikuje dane zjawisko jako w najwyższym stopniu alarmujące. Albo rodzice chcieli zawyżyć wyniki, albo też ich dzieci nie wiedziały, że książki są im kupowane. Z dwojga hipotez ta pierwsza wydaje się być bardziej prawdopodobna. Jako ciekawostkę należy uznać, że podobny kłopot z odpowiedziami mieli rodzice uczniów ze szkoły brytyjskiej. Tam odnotowano różnicę 32 pkt.

Jako podobną, alarmującą różnicę w wypowiedziach polskich rodziców i ich dzieci, zakwalifikowano tę, która dotyczyła rozmów o książkach w domach. Potwierdziło je aż 87% rodziców i tylko 61% młodszych respondentów. Różnica wyniosła zatem 26 pkt. Choć to znacznie mniej niż w pierwszym przypadku, to jednak zgodnie z wyznaczoną na początku badań skalą, różnicę tę zakwalifikowano jak bardzo wysoką. Aby zapobiec sytuacji, w której można byłoby domniemywać, że w domu rozmawia się o książkach, ale rodzice robią to między sobą, konstruując ankietę wprowadzono dodatkowe uszczegółowienia dotyczące podmiotów prowadzonych rozmów. I tak można było wybrać: dorośli między sobą, dorośli z nastolatkiem lub on z rodzeństwem. Tu wynik okazał się ponownie niepokojący.

Aż 80% dorosłych ankietowanych zaznaczyło odpowiedź, że rozmawia z potomstwem na temat książek. Niestety, fakt ten potwierdziła tylko połowa ich dzieci (dokładnie 41%). Różnica wyniosła w tym przypadku 39 pkt i oceniono ją jako bardzo wysoką. Nie zawyżali wyników natomiast rodzice dzieci brytyjskich. Rozmowy odbywały się w domach u 71% dzieci mieszkających w Katmandu, co potwierdziło 75% rodziców. Podobnie rozmowy nastolatków z dorosłymi zadeklarowało odpowiednio 59% dzieci i 67% starszych respondentów. W tym przypadku wiedza rodziców w znacznym stopniu odzwierciedlała deklaracje potomstwa.

Rodzice dzieci mieszkających w Nepalu mieli natomiast inny problem. Otóż w większości uważali, że ich dzieci czytają fantastykę i fantazy – 75% deklaracji oraz książki przygodowe – 83%. Młodzi

ankietowani tego nie potwierdzili. Zainteresowanych wymienionymi typami literatury było po 23% nastolatków. Odnotowano odpowiednio 52 i 60 pkt., co w świetle przyjętej skali oceniono jako różnice w najwyższym stopniu alarmujące. Znaczna część rodziców nie wiedziała co lubi czytać ich potomstwo. Wyobrażenie o preferencjach czytelniczych u większości z nich było mylne.

Wspomnieć jednak warto, że deklarowane 23% wyborów w przypadku literatury przygodowej, fantazy i fantastyki, to najwyższe wskaźniki z całej listy proponowanych typów. Zatem rzeczywiście gatunki te okazały się najczęściej czytane przez młodzież brytyjską, mieszkającą w Nepalu. Tak działo się również i w Polsce. W naszym kraju zadeklarowało je jako ulubione aż 57% nastolatków w przypadku książek przygodowych i 48% – fantastyki i fantazy. O ile polscy rodzice doskonale trafili w upodobania swoich pociech w pierwszym przypadku (niemal taki sam wskaźnik 56%), o tyle niewiedza wielu z nich o preferencjach literatury fantastycznej i fantazy ich dzieci była znacząca, różnica sięgnęła 20 pkt. Różnicę tę oceniono jednak jako umiarkowaną.

WNIOSKI KOŃCOWE

W zdecydowanej większości odpowiedzi uczniów polskich i brytyjskich różnice sięgały do 10%. Wziąwszy pod uwagę 90 zarejestrowanych odpowiedzi wraz z ich podpunktami (nie uwzględniając odpowiedzi „nie wiem”), można uznać, że deklaracje uczniów w większości wyszczególnionych elementów kultury czytelniczej (konkretnie 51) były zbieżne w obu państwach. Zważywszy na odmienne uwarunkowania kulturowe nastolatków z obu grup badawczych, program edukacji, specyfikę klimatyczną obu wziętych pod uwagę krajów, brak większych różnic w odnotowanych wskaźnikach procentowych jest zaskakujący. Świadczy o dużych podobieństwach w poziomie kultury czytelniczej wybranych do badań dzieci.

Odnotowano zaledwie trzy sytuacje, w których różnice między deklaracjami nastolatków po stronie polskiej i nepalskiej zakwalifikowano

jako wysokie (różnica pomiędzy 31 a 35%), tylko w 11 przypadkach różnice określono jako duże (sięgały 21-30%), różnic umiarkowanych (11-20%) było 17. We wszystkich pozostałych sytuacjach odpowiedzi były podobne.

Zdecydowanie pozytywny stosunek do czytania zadeklarowało więcej dzieci brytyjskich (o 20%). Umiarkowany stosunek do czytania odnotowano u podobnej grupy uczniów polskich i brytyjskich, po około 45%. Około połowa z badanych dzieci czytała książki spoza lektur szkolnych, a niemalże wszyscy mieli swoje własne księgozbiory domowe, liczące najczęściej od 11 do 50 książek. Wciąż najpopularniejszym gatunkiem literackim okazała się literatura przygodowa, ale również fantastyka i fantazy. Zauważono, że uczniowie polscy coraz bardziej interesują się też książkami popularnonaukowymi. Najulubieńszą formą spędzania wolnego czasu, bez względu na miejsce zamieszkania uczniów, był czas z komputerem i zaraz potem – gry i zabawy na świeżym powietrzu. Polskie dzieci znacznie częściej niż ich brytyjscy koledzy i koleżanki lubili spędzać wolny czas z rówieśnikami na spotkaniach towarzyskich, co w dobie Internetu można uznać za bardzo korzystne. Tak zadeklarowała połowa polskich uczniów i rzadziej niż co piąty Brytyjczyk. Najczęstszym powodem sięgania po lekturę była rozrywka. Ponad połowa ankietowanych uczniów z Katmandu nie potwierdziła lektury czasopism, w Polsce – prawie co trzeci dwunastolatek. Pomimo pozytywnego stosunku do czytania, w ciągu ostatniego miesiąca, książek nie czytało ponad 60% ankietowanych po stronie polskiej i 80% – po stronie brytyjskiej.

Inicjacja literacka w większości przypadków przebiegała pomyślnie, nieco ponad połowie z poddanych badaniom nastolatkom czytano książki w dzieciństwie, kiedy jeszcze sami nie potrafili tego robić.

W opinii prawie 90% polskich i brytyjskich uczniów rodzice zachęcali ich do czytania poprzez zakup książek, namawianie do korzystania z biblioteki, rzadziej – nagradzając za czytanie. Około co dziesiąty uczestnik badań określił działania rodziców jako niezachęcające. Dorosli nie krzyczeli i nie karali za nieczytanie. Po przeczytaniu książek większość dzieci dzieliła się wrażeniami z rodzicami, w domach często rozmawiało się o książkach. Ponad dwukrotnie więcej rodziców pol-

skich interesowało się omawianą aktualnie w szkole lekturą. Wszystko to świadczy o wciąż dużym wpływie rodziców na kulturę czytelniczą potomstwa, co jest szczególnie istotne u progu wchodzenia w wiek dorastania przez nastolatków.

W około co drugim przypadku uczeń cieszyłby się z książki jako prezentu, nieco częściej sytuacja taka miałaby miejsce po stronie brytyjskiej. Częściej również tam zdarzało się uczniom prowadzić dziennik z przeczytanych książek.

Największe różnice (sięgające ponad 31%) w wypowiedziach polskich uczniów w stosunku do brytyjskich, odnotowano w kwestiach:

- pozyskiwania książek do lektury z księgozbiorów domowych (prawie dwukrotnie więcej deklaracji Brytyjczyków);
- gromadzenia w domu książek, wśród których przeważa literatura piękna, ale inna niż zaliczana do lektur szkolnych (dwukrotnie więcej deklaracji po stronie brytyjskiej);
- spotkań z kolegami i koleżankami w celach towarzyskich (tu o prawie jedną trzecią więcej deklaracji po stronie polskiej).

Więcej polskich niż brytyjskich uczniów (różnice pomiędzy 21 a 30%) wołało czytać książki przygodowe, fantastykę i fantazy, czytało po to, aby pobyć z bohaterami książek w innym świecie i niestety – nie prowadziło dzienniczka z przeczytanych lektur. Dzieci brytyjskie miały za to wyższe wskaźniki w: preferencji czytania jako formy spędzania wolnego czasu, potwierdzeniu aktywności rodziców w kwestii zachęcania do czytania poprzez zakup książek uznanych za interesujące, rozmowie o literaturze z rodzeństwem, prowadzeniu dzienniczka z przeczytanych lektur czy – co niezbyt chlubne – nieczytaniu czasopism.

W świetle przeprowadzonej interpretacji wyników badań, pod kątem wiedzy rodziców o poszczególnych elementach kultury czytelniczej ich dzieci, korzystniej wypadła Polska. Chociaż nazwanych przez autorki „alarmujących wyników” (różnice powyżej 40%) było równo po obu stronach: polskiej i nepalskiej (po 3), to jednak o wiele częściej

różnice we wskaźnikach kwalifikowane jako umiarkowane pojawiały się po stronie brytyjskiej.

Najwyższe, zaklasyfikowane jako bardzo duże różnice we wskaźnikach procentowych obu grup ankietowanych w Polsce (ponad 31%), dotyczyły odpowiedzi odnoszących się do kupna książek dla dzieci, co zadeklarowało dwukrotnie więcej rodziców niż ich pociech (różnica 41 pkt). Pozostałe dotyczyły: rozmowy o książkach w domu (różnica 26 pkt) i wynikającej z tego konsekwencji rozmów o literaturze prowadzonych bezpośrednio z dzieckiem (różnica aż 39 pkt). Dwukrotnie częściej potwierdzali je rodzice.

Druga grupa w przyjętej skali wyników, klasyfikowana przez autorki jako zawierająca duże rozbieżności w odpowiedziach obu grup respondentów (od 21 do 30%), w przypadku polskich badań zawierała zaledwie jeden przypadek. Stanowiła go 22 punktowa różnica między odpowiedziami uczniów i ich rodziców odnosząca się do przeczytania dowolnej książki przez dwunastolatka w ciągu ostatniego miesiąca. Oznaczało to, że częściej niż co piąty rodzic miał zbyt optymistyczny obraz dziecka jako czytającego w ostatnim czasie.

Zdecydowanie mniej rodziców brytyjskich mieszkających w Nepalu miało realny obraz kultury czytelniczej swojego potomstwa. Najczęściej mylili się w takich kwestiach jak preferencje czytelnicze dzieci - większość z nich zadeklarowała, że młodzi czytają książki przygodowe (60 pkt różnicy) i fantastykę (52 pkt różnicy). Podobnie natomiast jak w Polsce, zbyt wielu rodziców twierdziło, że książki są kupowane jedenastolatkom (przez nich lub inne osoby), różnica w wypowiedziach sięgnęła 32 pkt.

Po stronie brytyjskiej odnotowano aż 19 sytuacji, w których odpowiedzi rodziców w stopniu umiarkowanym zgodziły się z odpowiedziami ich dzieci (w Polsce 13), i aż 11 kiedy tę różnicę uznano za dużą (w Polsce - o czym mowa była wcześniej - zaledwie 1). Różnice sklasyfikowane jako duże, sięgały 21 do 30%. Takie odnotowano po stronie nepalskiej w odpowiedziach dotyczących m.in.: czytania przez uczniów książek spoza lektur szkolnych, zachęcania do czytania przez rodziców, zaklasyfikowania książki jako dobrego prezentu. To były te, w których większy wskaźnik osiągnęli dorośli. Były też ta-

kie odpowiedzi, w których większy wskaźnik uzyskali uczniowie, np.: prowadzenie dzienniczka przeczytanych lektur, dzielenie się refleksjami po przeczytanej lekturze z rówieśnikami, wybór innego upominku niż książka.

Przyczyny odnotowanych różnic szukano w fakcie, że dziećmi brytyjskimi, uczęszczającymi do szkoły brytyjskiej w Nepalu, zajmują się często opiekunki, które spędzają z nimi zdecydowanie więcej czasu niż zapracowani rodzice. W Polsce dorośli, chociaż na pewno zapracowani, interesują się swoimi dziećmi i większość z nich wie o ich kulturze czytelniczej swoich dzieci bardzo dużo.

Badania prowadzono wśród nastolatków i ich rodziców zaledwie dwóch wybranych miast: Łodzi i z Katmandu. Polscy respondenci stanowili grupę reprezentatywną dla miejskich mieszkańców Polski, jednak trzeba mieć świadomość tego, że brytyjscy respondenci żyją poza rodzinnym krajem, a więc w warunkach innych kulturowo niż ich rodacy z Wielkiej Brytanii, co musi wpływać zarówno na zachowania czytelnicze badanych dzieci, jak i postawy oraz poglądy ich rodziców w tej kwestii. Nie jest to zatem grupa, na podstawie której można w pełni orzekać o kulturze czytelniczej brytyjskich nastolatków, zwłaszcza że dostęp do literatury pozaszkolnej oraz motywacje czytelnicze determinowane są nie tylko odmienną sytuacją życiową brytyjskich mieszkańców Nepalu, ale i nieco innymi funkcjami, jakie w tej sytuacji pełni czytelnictwo. Mimo to, przeprowadzone badania pozwoliły na sformułowanie pewnych wniosków uogólniających, które ujęte zostały wprawdzie w postaci nieco uproszczonej, ale wskazały na zasadnicze różnice pomiędzy wybranymi elementami kultury czytelniczej badanych uczniów oraz na różne poglądy na ten temat w środowisku ich polskich i brytyjskich rodziców.

Wyniki prezentowanych badań potencjalnie mogą przyczynić się do włączenia rodziców w proces kształtowania kultury czytelniczej młodego pokolenia, zważywszy szczególnie na fakt, że w przypadku jedenasto- czy dwunastolatków może to być przysłowiowy „ostatni dzwonek”. Warto również zwrócić uwagę na kierunek działań służący zacieśnieniu współpracy między rodzicami a bibliotekarzem szkolnym. Jednocześnie autorki podkreślają znaczenie najaktywniejszej

czytelniczo grupy rówieśniczej, która może promować książki wśród koleżanek i kolegów, co ma istotne znaczenie w każdym środowisku nastolatków, bez względu na to, gdzie mieszkają.

BIBLIOGRAFIA

- Adamski F. (2002), *Rodzina. Wymiar społeczno-kulturowy*, Kraków, Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego, ISBN 83-233-1553-1
- Andrzejewska J. (1988), *Definicje pojęć w badaniach czytelnictwa*, „Roczniki Biblioteczne” z. 1, s. 311-314
- Andrzejewska J. (1989), *Kultura czytelnicza jednostki jako program edukacji czytelniczej i przedmiot badań*, „Studia o Książce”, t. 18
- Andrzejewska J. (1972), *Kultura czytelnicza nauczycieli szkoły podstawowej*, „Ruch Pedagogiczny” nr 6
- Andrzejewska J. (1974), *Wskaźniki kultury czytelniczej ucznia*, „Ruch Pedagogiczny” nr 4
- Andrzejewska J. (1980), *Zróżnicowanie startu czytelniczego dzieci w młodszym wieku szkolnym* [w:] Kubiak S. (red.) *Czytelnictwo w kształceniu i wychowywaniu dzieci*, Poznań
- Booth-Laforce, C. OH. W. and others (2006) [online], *Attachment, self-worth and peer-group functioning in middle childhood*, ‘Attachment & Human Development’, vol. 8, issue 4, p. 309-325, [dostęp: 05.02.2013], dostępny w Internecie: <<http://dx.doi.org/10.1080/14616730601048209>>
- Furtyk J., (1996) *Miejsce książki w życiu dzieci i młodzieży*, „Poradnik Bibliotekarza” nr 4, s. 5
- Chłopkiewicz M. (1980), *Osobowości dzieci i młodzieży, Rozwój i patologia*, Warszawa Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, ISBN 83-02-00047-7
- Indrisano Ch. (1995), *Literacy development*, ‘Journal of Education’ 177, 1, p. 63-83

- Kerns K. A., Siener S., Brumariu L. E. (2011), *Mother-child relationships, family context, and child characteristics as predictors of anxiety symptoms in middle childhood*, 'Development and Psychopathology' vol. 23; numb. 2, p. 593-604
- Kołodziejczyk A. (2011), *Późne dzieciństwo – młodszy wiek szkolny* [w:] Trempała J. (red.) *Psychologia rozwojowa człowieka*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 234-258
- Kurcz I. (1992), *Język i psychologia: podstawy psycholingwistyki*, Warszawa, WSiP, ISBN 83-02-03740-0
- Levitt M. J. and others (2005) *Patterns of Social Support in the Niddle Childhood to Early Adolescent Transition: Implicationa for Adjustment*, 'Social Development' 14,3, p. 398-420
- Łapińska R., Żebrowska M., (1986) *Wiek dorastania* [w:] Żebrowska M. (red.), *Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży*, wyd. 2., Warszawa, PWN, s. 664-798
- Oleszkiewicz A. Seneko A. (2011), *Dorastanie* [w:], Trempała J. (red.) *Psychologia rozwojowa człowieka*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 259-286
- Schaffer H. R. (2005), *Psychologia dziecka*, Warszawa WN PWN, ISBN 83-01-14534-X
- Słomska I. (1957), *Dzieci i książki*, Warszawa, PZWS
- Strauss G. (2002), *Czytanie książek u progu liceum*, Warszawa, Biblioteka Narodowa, ISBN 83-7009-318-3
- Strauss G., Wolff K. Wierny S. (2008), *Czytanie, kupowanie, surfowanie. Społeczny zasięg książki w Polsce*, Warszawa, Biblioteka Narodowa, ISBN 978-83-7009-617-5
- Strauss G., Wolff K. (1996a), *Czytanie i kupowanie książek w Polsce w 1994 r. (raport z badań)*, Warszawa, Biblioteka Narodowa, ISBN 83-7009-172-5
- Strauss G., Wolff K. (1996b), *Polacy i książki. Społeczna sytuacja książki w Polsce 1992*, Warszawa, Biblioteka Narodowa, ISBN 83-7009-162-8
- Strauss G., Wolff K. (2000), *Czytać, nie czytać... Kupować, nie kupować... Sytuacja książki w społeczeństwie polskim 1998 r.*, Warszawa, Biblioteka Narodowa, ISBN 83-7009-304-3

- Trempała J. (red. nauk.) (2011), *Psychologia rozwojowa człowieka*, Wydaw. Naukowe PWN, ISBN 978-83-01-16394-5
- Truskolaska J. (2007), *Wychować miłośnika książki czyli czytelnictwo i okolice*, Tychy, „Maternus Media”, ISBN 978-83-89701-0
- Wajda A. (1979), *Metodyka i organizacja czytelnictwa: zarys ogólny*, Wyd. 2 popr., Bydgoszcz, Wydawnictwo Uczelniane WSP
- Walentynowicz M. (1958), *Kultura czytelnicza techników przemysłu metalowego*, [w:] Wojciechowski K. (red.) *Zagadnienia oświaty dorosłych*, Wrocław, 1958, s. 340-341
- Wnuk-Lipiński E. i E. (1975), *Problematyka kształtowania się potrzeb czytelniczych*, Warszawa, Biblioteka Narodowa
- Zasacka Z. (2011), *Nastoletni czytelnicy – wspólnota symboliczna i społeczne dystanse* [w:] Żbikowska-Migoń A. (red.), *Czytanie. Czytelnictwo. Czytelnik*, Wrocław, Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego, s. 159-174
- Zasacka Z. (2009), *Nastoletni czytelnicy – podobieństwa i dystanse. Raport z badań czytelnictwa gimnazjalistów Elbląga i powiatu elbląskiego*, Elbląg, Wyd. CD, ISBN 978-83-61282-08-2
- Zajac M. (1997), *Czytelnicy „oporni”, „niechętni”, „nieczytelnicy”* [w:] Zybert E. B., (red.) *Książka w działalności terapeutycznej*, Warszawa, Wydaw SBP, s. 89-97
- Zieliński A. Z. (1988), *Spółeczny zasięg książki w Polsce*, Warszawa, Biblioteka Narodowa, ISBN 83-7009-048-6
- Żebrowska M. (1986), *Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży*, Warszawa, PWN, ISBN 83-01-02761-4

ZAŁĄCZNIK I.**KWESTIONARIUSZ ANKIETY DLA UCZNIÓW KLAS Y V**

Autorkami ankiety są: dr hab. Mariola Antczak – adiunkt w Katedrze Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego i mgr Aleksandra Rybka – nauczyciel bibliotekarz Szkoły Podstawowej nr 137 w Łodzi. Zgromadzone dane posłużą jako materiał do badań nad kulturą czytelniczą młodego pokolenia.

Właściwe odpowiedzi podkreśl lub – w tabelce – zaznacz krzyżykiem [X]

Imię i nazwisko

Płeć (właściwe podkreśl)

- dziewczyna
- chłopiec

Kto się mną opiekuje:

- opiekuje się mną mama i tata
- opiekuje się mną tylko mama
- opiekuje się mną tylko tata
- nie opiekują się mną rodzice a (napisz kto)

Wykształcenie rodziców:

mama (właściwe podkreśl):

- wyższe
- średnie (ma maturę)
- zawodowe
- podstawowe
- nie wiem

tata (właściwe podkreśl):

- wyższe
- średnie (ma maturę)
- zawodowe
- podstawowe
- nie wiem

1. Czy lubisz czytać?

- zdecydowanie tak
- tak, czasami
- nie
- nie umiem odpowiedzieć na to pytanie

2. Czy czytasz książki inne niż lektury szkolne?

- tak

jeżeli wybrałeś/-łaś tą odpowiedź zaznacz [x] jakie najchętniej

Literaturę piękną		literaturę popularno-naukową	
• przygodowe		różne	
• historyczne		najchętniej o tematyce:	
• fantastykę i fantasy			
• horrory			
• obyczajowe			
• wiersze			
• komiksy			

- tak, ale czytam sporadycznie
- nie czytam
- trudno mi odpowiedzieć na to pytanie

3. Skąd pochodzą książki, które czytasz?

- z księgozbioru domowego
- z biblioteki
- pożyczam od kolegów i/lub koleżanek
- pożyczam od rodziny
- sam kupuję
- są mi kupowane

4. Czy masz w domu swój własny księgozbiór?

- tak,
jak duży?
 - 0-10 książek
 - 11-50 książek
 - 51-200 książek
 - ponad 200 książek
 - trudno ocenić
 - nie wiem

Jakich książek jest w księgozbiörze więcej?

- popularnonaukowych
- z literatury pięknej, innej niż lektury
- lektur
- trudno ocenić
- nie wiem
- nie

5. Jakie formy spędzania wolnego czasu lubisz?

- gry ruchowe, zabawy na świeżym powietrzu, sport
- gry planszowe
- czytanie
- spotkania towarzyskie z kolegami i/lub koleżankami
- komputer
- inne, jakie?.....

6. Z jakich powodów czytasz?

- dla rozrywki
- dla poszerzenia swojej wiedzy
- z przymusu
- aby pobyć z bohaterami książki w innym świecie
- z innych (jakich?)
- z żadnych, nie czuję potrzeby czytania
- nie wiem

7. Czy czytasz czasopisma?

- tak

jakie?.....

- nie

8. Czy czytałeś/-łaś jakąś książkę w ciągu ostatniego miesiąca?

- tak

jaką? (podaj autora, tytuł lub napisz krótko o czym była)

.....

.....

- nie

- nie pamiętam

9. Czy czytano Ci, kiedy jeszcze sam/-a nie potrafiłeś/-łaś czytać?

- tak

- mama

- tata

- babcia

- dziadek

- wujek

- ciocia

- rodzeństwo

- ktoś inny, kto?.....

- nie pamiętam

- nie

10. Czy rodzice zachęcają cię do czytania?

- tak, w jaki sposób:

- kupują książki, które uważają, że mnie zaintrygują

- namawiają mnie do korzystania z biblioteki

- zachęcają do czytania słownie

- nagradzają mnie za czytanie

- tak, ale ich działania nie są zachęcające, np.:

- przymuszają

- karają za nieczytanie
- krzyczą
- inne, jakie?.....
- nie

11. Czy po przeczytaniu fascynującej Cię książki dzielisz się wrażeniami?

- tak,
 - z rodzicami lub opiekunami
 - z kolegami lub koleżankami
 - z nauczycielem
 - z dziadkami
 - z kim innym
- nie

12. Czy w Twoim domu rozmawia się o książkach?

- tak
 - dorośli między sobą
 - dorośli ze mną
 - ja z rodzeństwem
- nie
- nie wiem

13. Czy książka to dla Ciebie dobry prezent?

- tak
- nie
- wolalbym/-łabym inny
- nie wiem

14. Czy prowadzisz dziennik przeczytanych książek?

- tak
- nie
- kiedyś prowadziłem/-łam

15. Czy rodzice (opiekunowie) pytają Cię o omawianą aktualnie lekturę?

- tak
- czasami
- nie

16. Czy masz ulubioną książkę lub ulubionego autora/-rkę? Jeśli tak, to napisz jaką lub jakiego?

- tak

.....

- nie

ZAŁĄCZNIK 2: WYBRANE ELEMENTY KULTURY CZYTELNICZEJ DWUNASTOLATKÓW (POLSKA)

Tabela 3. Wybrane elementy kultury czytelniczej dwunastolatków (Polska). Badania przeprowadzone w marcu 2012 roku

Źródło: opracowanie własne, 02.04.2012 r.

Pytania dla uczniów	Odpowiedzi	A	B	B-A	
Pytania dla rodziców		UCZNIOWIE 91=100%	RODZICE 89=100%	RÓŻNICE we wskaź- nikach procentowych rodziców i dzieci	PUNKTY Skala różnic we wskaźnikach procento- wych rodziców i dzieci
1. Czy lubisz czytać?	Zdecydowanie tak	38%	41%	3%	0
	Tak, czasami	48%	48%	0%	0
1. Czy Pani/-a dziecko lubi czytać?	Nie	9%	11%	3%	0
	Nie umiem odpowie- dzieć na to pytanie	6%	0%	-6%	1
2. Czy czytasz książki inne niż lektury szkolne?	Tak	46%	41%	-5%	0
	Tak, ale czytam sporadycznie	38%	52%	14%	2
	• przygodowe	57%	56%	-1%	0
	• historyczne	11%	7%	-4%	0
	• fantastykę i fantasy	48%	28%	-20%	3
	• horrory	22%	3%	-19%	3
2. Czy Pani/-a dziecko czyta książki inne niż lektury szkolne?	• obyczajowe	10%	18%	8%	1
	• wiersze	6%	1%	-5%	0
	• komiksy	34%	30%	-4%	0
	• popularnonaukowe	14%	21%	7%	1
	Nie	7%	7%	0%	0
	Trudno mi odpowiedzieć na to pytanie/nie wiem	10%	0%	-10%	1
3. Skąd pochodzą książki, które czytasz?	Z księgozbioru domowego	46%	61%	15%	2
	Z biblioteki	39%	51%	12%	2
	Pożyczam od kolegów i/lub koleżanek	10%	10%	0%	0

Tabela 3. Wybrane elementy kultury czytelniczej dwunastolatków (Polska). Badania przeprowadzone w marcu 2012 roku (c.d.)

Pytania dla uczniów	Odpowiedzi	A	B	B-A	
Pytania dla rodziców		UCZNIOWIE 91=100%	RODZICE 89=100%	RÓŻNICE we wskaźnikach procentowych rodziców i dzieci	PUNKTY Skala różnicy we wskaźnikach procentowych rodziców i dzieci
3. Skąd pochodzą książki, które dziecko czyta?	Pożyczam od rodziny	9%	8%	-1%	0
	Sam kupuję	32%	27%	-5%	0
	Są mi kupowane	32%	73%	41%	8
	Nie wiem	-	0%		
4. Czy masz w domu swój własny księgozbiór?	Tak	98%	100%	-2%	0
	Jak duży?				
	• 0-10 książek	11%	20%	9%	1
	• 11-50 książek	41%	46%	5%	0
	• 51-200 książek	26%	21%	-5%	0
	• ponad 200 książek	10%	4%	-6%	1
	• trudno ocenić	7%	6%	-1%	0
	• nie wiem	3%	3%	0%	0
4. Czy dziecko ma w domu swój własny księgozbiór?	Jakich jest więcej?				
	• popularnonaukowych	15%	13%	-2%	0
	• z literatury pięknej, innej niż lektury	23%	18%	-5%	0
	• lektur	12%	14%	2%	0
	• trudno ocenić	39%	37%	-2%	0
	• nie wiem	3%	8%	5%	0
	Nie	2%	0%	-2%	0
5. Jakie formy spędzania wolnego czasu lubisz?	Gry ruchowe, zabawy na świeżym powietrzu, sport	60%	61%	1%	0
	Gry planszowe	14%	24%	10%	1
	Czytanie	18%	27%	9%	1

Pytania dla uczniów	Odpowiedzi	A	B	B-A	
Pytania dla rodziców		UCZNIOWIE 91=100%	RODZICE 89=100%	RÓŻNICE we wskaźnikach procentowych rodziców i dzieci	PUNKTY Skala różnic we wskaźnikach procentowych rodziców i dzieci
5. Jakie formy spędzania wolnego czasu lubi Pani/-a dziecko?	Spotkania towarzyskie z kolegami i/lub koleżankami	50%	51%	1%	0
	Komputer	86%	80%	-6%	1
	Nie wiem	-	0%	-	-
6. Z jakich powodów czytasz?	Dla rozrywki	44%	48%	4%	0
	Dla poszerzenia swojej wiedzy	29%	32%	3%	0
	Z przymusu	13%	27%	14%	2
6. Z jakich powodów Pani/-a dziecko czyta?	Aby pobyc z bohaterami książki w innym świecie	32%	30%	-2%	0
	Z innych	4%	3%	-1%	0
	Z żadnych, nie czuję potrzeby czytania	3%	1%	-2%	0
	Nie wiem	-	0%	-	-
7. Czy czytasz czasopisma?	Tak, często	29%	25%	-4%	0
	Tak, od czasu do czasu	40%	49%	9%	1
7. Czy Pani/-a dziecko czyta czasopisma?	Nie	31%	21%	-10%	1
	Nie wiem	-	0%	-	-
	Brak odpowiedzi	3%	4%	1%	0
8. Czy czytałeś/-aś jakąś książkę w ciągu ostatniego miesiąca?	Tak	62%	84%	22%	4
	Nie	14%	7%	-7%	1
8. Czy Pani/-a dziecko czytało jakąś książkę w ciągu ostatniego miesiąca?	Nie pamiętam	23%	8%	-15%	2
	Nie wiem	-	0%	-	-
9. Czy czytano Ci, kiedy jeszcze sam/-a nie potrafiłeś/-łaś czytać?	Tak, często	67%	75%	8%	1
	Tak, ale rzadko	19%	25%	6%	1

Tabela 3. Wybrane elementy kultury czytelniczej dwunastolatków (Polska). Badania przeprowadzone w marcu 2012 roku (c.d.)

Pytania dla uczniów	Odpowiedzi	A	B	B-A	
Pytania dla rodziców		UCZNIOWIE 91=100%	RODZICE 89=100%	RÓŻNICE we wskaźnikach procentowych rodziców i dzieci	PUNKTY Skala różnic we wskaźnikach procentowych rodziców i dzieci
9. Czy Pani/-a dziecku czytano, kiedy jeszcze samo nie potrafiło czytać?	Nie pamiętam	13%	0%	-13%	2
	Nie	1%	0%	-1%	0
	Nie wiem	-	0%	-	-
10. Czy rodzice zachęcają Cię do czytania?	Tak	93%	89%	-4%	0
	• kupują książki, o których uważają, że mnie zaciekawia	51%	63%	12%	2
	• namawiają mnie do korzystania z biblioteki	19%	38%	19%	3
	• zachęcają do czytania słownie	30%	45%	15%	2
10. Czy Pani i/lub Pan zachęca dziecko do czytania? Jeśli tak, to w jaki sposób?	• nagradzają mnie za czytanie	10%	0%	-10%	1
	Tak, ale ich działania nie są zachęcające, np.:	13%	-	-	-
	• przymuszają	11%	0%	-11%	2
	• karzą za nieczytanie	0%	0%	0%	0
	• krzyczą	0%	0%	0%	0
	Inne	4%	3%	-1%	0
	Nie	7%	0%	-7%	1
11. Czy po przeczytaniu fascynującej Cię książki dzielisz się wrażeniami?	Trudno powiedzieć	-	7%	-	-
	Tak	79%	82%	3%	0
	• z rodzicami lub opiekunami	64%	76%	12%	2
	• z kolegami lub koleżankami	40%	23%	-17%	3
	• z nauczycielem	4%	4%	0%	0

Pytania dla uczniów	Odpowiedzi	A	B	B-A	
		UCZNIOWIE 91=100%	RODZICE 89=100%	RÓŻNICE we wskaźnikach procentowych rodziców i dzieci	PUNKTY Skala różnic we wskaźnikach procentowych rodziców i dzieci
Pytania dla rodziców					
11. Czy po przeczytaniu fascynującej książki Pani/-a dziecko dzieli się wrażeniami?	• z dziadkami	14%	21%	7%	1
	• z kim innym	6%	3%	-3%	0
	Nie	21%	13%	-8%	1
	Nie wiem	-	4%	-	-
12. Czy w Twoim domu rozmawia się o książkach?	Tak	61%	87%	26%	5
	• dorośli między sobą	17%	32%	15%	2
	• dorośli ze mną	41%	80%	39%	7
12. Czy w Pani/-a domu rozmawia się o książkach?	• ja z rodzeństwem	13%	18%	5%	0
	Nie	27%	10%	-17%	3
	Nie wiem	12%	3%	-9%	1
13. Czy książka to dla Ciebie dobry prezent?	Tak	49%	55%	6%	1
	Nie	9%	6%	-3%	0
13. Czy Pani/-a dziecko uważałoby, że książka to dla niego dobry prezent?	Wolałbym/-łabym inny	43%	40%	-3%	0
	Nie wiem	0%	0%	0%	0
14. Czy prowadzisz dziennik przeczytanych książek?	Tak	4%	1%	-3%	0
	Nie	89%	96%	7%	1
14. Czy Pani/-a dziecko prowadzi dziennik przeczytanych książek?	Kiedyś prowadziłem/-łam	6%	3%	-3%	0
	Nie wiem	-	0%	-	-
15. Czy rodzice (opiekunowie) pytają Cię o omawianą aktualnie lekturę?	Tak	71%	83%	12%	2
	Tak, czasami	12%	17%	5%	0
15. Czy pyta Pan/-i dziecko o omawianą aktualnie lekturę?	Nie	11%	0%	-11%	2
	Brak odpowiedzi	6%	-	-	-

Uwaga! Minus wskazuje na fakt, że większy wskaźnik procentowy przynależał do grupy badawczej uczniów w stosunku do grupy rodziców.

Przyjęta skala odnotowanych różnic w odpowiedziach uczniów i ich rodziców oraz interpretacja uzyskanych wyników:

0-5%	różnica niewielka I stopnia	0 pkt	przyjęta interpretacja: wiedza rodziców w wysokim stopniu odzwierciedla deklaracje dzieci
6-10%	różnica niewielka II stopnia	1 pkt	przyjęta interpretacja: wiedza rodziców w wysokim stopniu odzwierciedla deklaracje dzieci
11-15%	różnica umiarkowana I stopnia	2 pkt	przyjęta interpretacja: wiedza rodziców w umiarkowanym stopniu odzwierciedla deklaracje dzieci
16-20%	różnica umiarkowana II stopnia	3 pkt	przyjęta interpretacja: wiedza rodziców w umiarkowanym stopniu odzwierciedla deklaracje dzieci
21-25%	różnica duża I stopnia	4 pkt	przyjęta interpretacja: wiedza rodziców w dużym stopniu nie odzwierciedla deklaracji dzieci
26-30%	różnica duża II stopnia	5 pkt	przyjęta interpretacja: wiedza rodziców w dużym stopniu nie odzwierciedla deklaracji dzieci
31-35%	różnica bardzo duża I stopnia	6 pkt	przyjęta interpretacja: wiedza rodziców w bardzo dużym stopniu nie odzwierciedla deklaracji dzieci
36-40%	różnica bardzo duża II stopnia	7 pkt	przyjęta interpretacja: wiedza rodziców w bardzo dużym stopniu nie odzwierciedla deklaracji dzieci
41-45%	różnica bardzo duża III stopnia	8 pkt	przyjęta interpretacja: wiedza rodziców w alarmująco wysokim stopniu nie odzwierciedla deklaracji dzieci

ZAŁĄCZNIK 3: WYBRANE ELEMENTY KULTURY CZYTELNICZEJ JEDENASTOLATKÓW (MIĘDZYNARODOWA SZKOŁA BRYTYJSKA – NEPAL)

Tabela 4. Wybrane elementy kultury czytelniczej jedenastolatków (Międzynarodowa Szkoła Brytyjska – Nepal). Badania przeprowadzone w kwietniu 2012 roku

Źródło: opracowanie własne, 02.04.2012 r.

Pytania dla uczniów	Odpowiedzi	A	B	B-A	
Pytania dla rodziców		UCZNIOWIE 91=100%	RODZICE 89=100%	RÓŻNICE we wskaźnikach procentowych rodziców i dzieci	PUNKTY Skala różnic we wskaźnikach procentowych rodziców i dzieci
1. Czy lubisz czytać?	Zdecydowanie tak	58%	54%	-4%	0
	Tak, czasami	42%	46%	4%	0
1. Czy Pani/-a dziecko lubi czytać?	Nie	0%	0%	0%	0
	Nie umiem odpowiedzieć na to pytanie	0%	0%	0%	0
2. Czy czytasz książki inne niż lektury szkolne?	Tak	55%	79%	24%	4
	Tak, ale czytam sporadycznie	42%	13%	-29%	5
	• przygodowe	23%	83%	60%	8
	• historyczne	10%	29%	19%	3
	• fantastykę i fantasy	23%	75%	52%	8
	• horrory	12%	29%	17%	3
2. Czy Pani/-a dziecko czyta książki inne niż lektury szkolne?	• obyczajowe	2%	17%	15%	2
	• wiersze	4%	4%	0%	0
	• komiksy	16%	46%	30%	5
	• popularnonaukowe	10%	21%	11%	2
	Nie	3%	0%	-3%	0
	Trudno mi odpowiedzieć na to pytanie/nie wiem	0%	8%	8%	1
3. Skąd pochodzą książki, które czytasz?	Z księgozbioru domowego	81%	63%	-18%	3
	Z biblioteki	58%	75%	17%	3
	Pożyczam od kolegów i/lub koleżanek	13%	21%	8%	1

Tabela 4. Wybrane elementy kultury czytelniczej jedenastolatków (Międzynarodowa Szkoła Brytyjska – Nepal). Badania przeprowadzone w kwietniu 2012 roku (c.d.)

Pytania dla uczniów	Odpowiedzi	A	B	B-A	
Pytania dla rodziców		UCZNIOWIE 91=100%	RODZICE 89=100%	RÓŻNICE we wskaźnikach procentowych rodziców i dzieci	PUNKTY Skala różnicy we wskaźnikach procentowych rodziców i dzieci
3. Skąd pochodzą książki, które dziecko czyta?	Pożyczam od rodziny	19%	8%	-11%	2
	Sam kupuję	32%	42%	10%	1
	Są mi kupowane	39%	71%	32%	6
	Nie wiem	-	0%	-	-
4. Czy masz w domu swój własny księgozbiór?	Tak	97%	100%	3%	0
	Jak duży?				
	• 0-10 książek	14%	13%	-1%	0
	• 11-50 książek	34%	58%	24%	4
	• 51-200 książek	17%	25%	8%	1
	• ponad 200 książek	14%	8%	-6%	1
	• trudno ocenić	20%	0%	-20%	3
	• nie wiem	7%	0%	-7%	1
4. Czy dziecko ma w domu swój własny księgozbiór?	Jakich jest więcej?				
	• popularnonaukowych	15%	23%	8%	1
	• z literatury pięknej, innej niż lektury	56%	70%	14%	2
	• lektur	10%	0%	-10%	1
	• trudno ocenić	9%	3%	-6%	1
	• nie wiem	15%	3%	-12%	2
	Nie	3%	0%	-3%	0
5. Jakie formy spędzania wolnego czasu lubisz?	Gry ruchowe, zabawy na świeżym powietrzu, sport	71%	75%	4%	0
	Gry planszowe	23%	21%	-2%	0
	Czytanie	42%	54%	12%	2

Pytania dla uczniów	Odpowiedzi	A	B	B-A	
Pytania dla rodziców		UCZNIOWIE 91=100%	RODZICE 89=100%	RÓŻNICE we wskaźnikach procentowych rodziców i dzieci	PUNKTY Skala różnicy we wskaźnikach procentowych rodziców i dzieci
5. Jakie formy spędzania wolnego czasu lubi Pani/-a dziecko?	Spotkania towarzyskie z kolegami i/lub koleżankami	19%	33%	14%	2
	Komputer	77%	75%	-2%	0
	Nie wiem	-	0%	-	-
6. Z jakich powodów czytasz?	Dla rozrywki	74%	49%	-25%	4
	Dla poszerzenia swojej wiedzy	29%	22%	-7%	1
	Z przymusu	16%	22%	6%	1
6. Z jakich powodów Pani/-a dziecko czyta?	Aby pobyć z bohaterami książki w innym świecie	3%	3%	0%	0
	Z innych	6%	5%	1%	0
	Z żadnych, nie czuję potrzeby czytania	3%	0%	-3%	0
	Nie wiem	-	0%	-	-
7. Czy czytasz czasopisma?	Tak, często	10%	4%	-6%	1
	Tak, od czasu do czasu	33%	46%	13%	2
7. Czy Pani/-a dziecko czyta czasopisma?	Nie	57%	50%	-7%	1
	Nie wiem	-	0%	-	-
	Brak odpowiedzi	-	-	-	-
8. Czy czytałeś/-aś jakąś książkę w ciągu ostatniego miesiąca?	Tak	80%	75%	-5%	1
	Nie	10%	8%	-2%	0
8. Czy Pani/-a dziecko czytało jakąś książkę w ciągu ostatniego miesiąca?	Nie pamiętam	10%	-	-	-
	Nie wiem	-	17%	-	-
9. Czy czytano Ci, kiedy jeszcze sam/-a nie potrafiłeś/-łaś czytać?	Tak, często	61%	67%	6%	1
	Tak, ale rzadko	13%	21%	8%	1

Tabela 4. Wybrane elementy kultury czytelniczej jedenastolatków (Międzynarodowa Szkoła Brytyjska – Nepal). Badania przeprowadzone w kwietniu 2012 roku (c.d.)

Pytania dla uczniów	Odpowiedzi	A	B	B-A	
Pytania dla rodziców		UCZNIOWIE 91=100%	RODZICE 89=100%	RÓŻNICE we wskaźnikach procentowych rodziców i dzieci	PUNKTY Skala różnic we wskaźnikach procentowych rodziców i dzieci
9. Czy Pani/-a dziecku czytano, kiedy jeszcze samo nie potrafiło czytać?	Nie pamiętam	23%	8%	15%	3
	Nie	3%	4%	1%	0
	Nie wiem	-	0%	-	-
10. Czy rodzice zachęcają Cię do czytania?	Tak	87%	100%	13%	2
	• kupują książki, o których uważają, że mnie zaintrygują	81%	79%	-2%	0
	• namawiają mnie do korzystania z biblioteki	30%	54%	14%	2
	• zachęcają do czytania słownie	19%	42%	23%	4
10. Czy Pani i/lub Pan zachęca dziecko do czytania? Jeśli tak, to w jaki sposób?	• nagradzają mnie za czytanie	11%	13%	2%	0
	Tak, ale ich działania nie są zachęcające, np.:	13%	-	-	-
	• przymuszają	0%	0%	0%	0
	• karzą za nieczytanie	0%	0%	0%	0
	• krzyczą	0%	13%	13%	2
	Inne	0%	13%	13%	2
	Nie	6%	0%	-6%	1
	Trudno powiedzieć	-	0%	-	-
11. Czy po przeczytaniu fascynującej Cię książki dzieliłeś się wrażeniami?	Tak	84%	75%	-9%	1
	• z rodzicami lub opiekunami	77%	94%	17%	3
	• z kolegami lub koleżankami	46%	22%	-24%	4
	• z nauczycielem	4%	11%	7%	1

Pytania dla uczniów	Odpowiedzi	A	B	B-A	
Pytania dla rodziców		UCZNIOWIE 91=100%	RODZICE 89=100%	RÓŻNICE we wskaźnikach procentowych rodziców i dzieci	PUNKTY Skala różnicy we wskaźnikach procentowych rodziców i dzieci
11. Czy po przeczytaniu fascynującej książki Pani/-a dziecko dzieli się wrażeniami?	• z dziadkami	8%	11%	3%	0
	• z kim innym	31%	11%	-20%	3
	Nie	16%	8%	-8%	1
	Nie wiem	-	17%	-	-
12. Czy w Twoim domu rozmawia się o książkach?	Tak	71%	75%	4%	0
	• dorośli między sobą	9%	11%	2%	0
	• dorośli ze mną	59%	67%	8%	1
12. Czy w Pani/-a domu rozmawia się o książkach?	• ja z rodzeństwem	36%	44%	8%	1
	Nie	10%	17%	7%	1
	Nie wiem	19%	8%	-11%	2
13. Czy książka to dla Ciebie dobry prezent?	Tak	68%	92%	24%	4
	Nie	3%	0%	-3%	0
13. Czy Pani/-a dziecko uważałoby, że książka to dla niego dobry prezent?	Wolałbym/-łabym inny	29%	8%	-21%	4
	Nie wiem	0%	0%	0%	0
14. Czy prowadzisz dziennik przeczytanych książek?	Tak	33%	38%	5%	1
	Nie	67%	46%	-21%	4
14. Czy Pani/-a dziecko prowadzi dziennik przeczytanych książek?	Kiedyś prowadziłem/-łam	0%	4%	4%	0
	Nie wiem	-	0%	-	-
15. Czy rodzice (opiekunowie) pytają Cię o omawianą aktualnie lekturę?	Tak	32%	17%	-15%	3
	Tak, czasami	68%	75%	7%	1
15. Czy pyta Pan/-i dziecko o omawianą aktualnie lekturę?	Nie	0%	8%	8%	1
	Brak odpowiedzi	-	-	-	-

Uwaga! Minus wskazuje na fakt, że większy wskaźnik procentowy przynależał do grupy badawczej uczniów w stosunku do grupy rodziców.

Przyjęta skala odnotowanych różnic w odpowiedziach uczniów i ich rodziców oraz interpretacja uzyskanych wyników:

0-5%	różnica niewielka I stopnia	0 pkt	przyjęta interpretacja: wiedza rodziców w wysokim stopniu odzwierciedla deklaracje dzieci
6-10%	różnica niewielka II stopnia	1 pkt	przyjęta interpretacja: wiedza rodziców w wysokim stopniu odzwierciedla deklaracje dzieci
11-15%	różnica umiarkowana I stopnia	2 pkt	przyjęta interpretacja: wiedza rodziców w umiarkowanym stopniu odzwierciedla deklaracje dzieci
16-20%	różnica umiarkowana II stopnia	3 pkt	przyjęta interpretacja: wiedza rodziców w umiarkowanym stopniu odzwierciedla deklaracje dzieci
21-25%	różnica duża I stopnia	4 pkt	przyjęta interpretacja: wiedza rodziców w dużym stopniu nie odzwierciedla deklaracji dzieci
26-30%	różnica duża II stopnia	5 pkt	przyjęta interpretacja: wiedza rodziców w dużym stopniu nie odzwierciedla deklaracji dzieci
31-35%	różnica bardzo duża I stopnia	6 pkt	przyjęta interpretacja: wiedza rodziców w bardzo dużym stopniu nie odzwierciedla deklaracji dzieci
36-40%	różnica bardzo duża II stopnia	7 pkt	przyjęta interpretacja: wiedza rodziców w bardzo dużym stopniu nie odzwierciedla deklaracji dzieci
41-45%	różnica bardzo duża III stopnia	8 pkt	przyjęta interpretacja: wiedza rodziców w alarmująco wysokim stopniu nie odzwierciedla deklaracji dzieci

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych dostarczonych przez Lucję Ranę, 02.04.2012 r.